

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİM DALI**

**SPORDA GÖZLEMSEL KOLEKTİF YETERLİLİK: ELİT BASKETBOL
OYUNCULARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE AKTAŞ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. YAVUZ ÖNTÜRK

**YALOVA
TEMMUZ 2025**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
BEDEN EĞİTİ VE SPOR BİLİM DALI

SPORDA GÖZLEMSEL KOLEKTİF YETERLİK: ELİT BASKETBOL OYUNCULARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE AKTAŞ
228132003

DANIŞMAN: DOÇ DR. YAVUZ ÖNTÜRK

YALOVA
TEMMUZ 2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım " Sporda Gözlemsel Kolektif Yeterlik: Elit Basketbol Oyuncuları Üzerine Bir Araştırma" başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Hatice AKTAŞ

ÖNSÖZ

Akademik kariyerimde yeni bir noktaya ulaşırken bu süreçte varlığını her daim hissettiğim, hayatıma dokunmuş birçok isme teşekkür borçluyum. Öncelikle bu çalışmanın her bir satırına yansıyan emeği, sabrı ve inancı için sevgili danışmanım Doç. Dr. Yavuz Öntürk'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Her zor anımda aydınlattığı yol, akademik disiplini, eleştirel bakışı ve koşulsuz desteğiyle bu tezin mihenk taşı oldu. Ayrıca bilgeliği ve içten paylaşımıyla araştırmamı zenginleştiren Prof. Dr. Burçak Keskin'e, Doç. Dr. Burcu Güvendi'ye ve Dr. Öğrenim Üyesi Selman Kaya'ya minnetimi ifade ediyorum. Deneyimleri, soruları ve yol gösteren yorumları fikirlerimi olgunlaştırmamda ve çalışmamın anlam ölçeğini genişletmemde değerli birer parçalardı.

Akademik serüvenimin her aşamasında düşünsel yolculuğumun yükünü hafifleten ve beni sürekli besleyen kıymetli hocalarıma, fikirleriyle katkıda bulunan tüm öğretim üyelerine de teşekkür ederim. Bilgi hazinesini açan, kaynaklarını paylaşmaktan geri durmayan ve merakımı hep canlı tutan herkese şükran borçluyum. Nezaketleri ve deneyimleriyle bu çalışmayı besleyen katılımcılarıma, tezim için ayırdıkları vakit ve samimi paylaşımları için içtenlikle teşekkür ederim.

Hayat yolculuğumda sarsılmaz dayanağım olan aileme ise en derin teşekkürlerimi sunuyorum. Her daim umutlarımı yeşerten, her adımım ve anımda benimle olan annem Ümmü Aktaş'a; ideallerime giden yolda güçlü bir rüzgâr olan, tüm zorlukları omuzlayan babam Güray Aktaş'a; ve her bakışımı cesaretle taçlandıran, sevgi dolu kardeşim Fatma Aktaş'a minnettarım. Sizler benliğimin hep var olacak bir parçasısınız, bu tez sizin için.

Son olarak, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen arkadaşlarım Hüseyin Serdar Bozat ve Pınar Düzgün'e teşekkür ederim. Yaşamımın en özel anlarını paylaşırken içimdeki en kötü sesleri susturan, en mutlu anılarımı çoğaltan can dostlarım Gözde Kırmızı ve Selin Eşki'ye teşekkür etmek istiyorum. Sizlerle paylaştığım her an, her kahkaha; sizlerle paylaştığım yıllar, heyecanlı sohbetler ve hatta zorluklar bu yolculuğu olabileceğinden daha anlamlı kıldı. İsmi anamadığım ama kalpten destek olan diğer tüm arkadaşlarıma da teşekkür ederim; varlığınız bu tezin görünmez ama kıymetli dokunuşlarıdır.

Her birinize minnetle...

Temmuz – 2025

Hatice AKTAŞ

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Araştırmanın Problemi	3
1.4. Araştırmanın Alt Problemleri	3
1.5. Araştırmanın Hipotezleri	3
1.6. Sınırlılıklar ve Varsayımlar	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Yeterliğin Tanımı ve Spordaki Önemi	5
2.2. Yeterlik Kapsamı.....	6
2.2.1. Performansın Etkisi.....	7
2.2.2. Deneyimlerin Etkisi	7
2.2.3. Fizyolojik Aktarım.....	8
2.2.4. Duygusal Etki	9
2.2.5. İmgeleme Tecrübesi.....	10
2.3. Kendine Yeterlikten Kolektif Yeterliğe Geçiş	11
2.4. Kolektif Yeterlik.....	12
2.4.1. Sporda Kolektif Yeterlik.....	13
2.4.2. Yeterlik Algısını Şekillendiren Faktörler	16
2.5. Basketbolun Tanımı ve Elit Sporcu Kavramı.....	21
2.5.1. Elit Sporcu Kavramı	23
2.6. Özgüven ve Güveni Etkileyen Parametreler	24
3. YÖNTEM.....	28
3.1. Araştırmanın Deseni.....	28
3.2. Evren ve Örneklem.....	28
3.3. Verilerin Toplanma Araçları	28
3.4. Verilerin Analizi	29
4. BULGULAR	30

5. TARTIŞMA	34
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	40
KAYNAKLAR.....	42
ÖZGEÇMİŞ.....	51

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Değişkenlere Göre Dağılımları.....	30
Tablo 2. Gözlemsel Kolektif Yeterlik Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri	30
Tablo 3. Normallik Testi Sonuçları.....	30
Tablo 4. Cinsiyete Göre Kolektif Yeterlik Puanları (Mann-Whitney U Testi).....	31
Tablo 5. Yaş Gruplarına Göre Kolektif Yeterlik Puanları (Kruskal-Wallis H Testi)	31
Tablo 6. Lig Türüne Göre Kolektif Yeterlik Puanları (Mann-Whitney U Testi).....	31
Tablo 7. Millilik Durumuna Göre Kolektif Yeterlik Puanları (Mann-Whitney U Testi)	32
Tablo 8. Spor Yılına Göre Kolektif Yeterlik Puanları (Kruskal-Wallis H Testi)	32
Tablo 9. Kolektif Yeterlik ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon (Spearman'srho)	32

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sosyal biliş kuramında sporcunun profesyonel davranış örneği.....	14
Şekil 2. Yeterlik bilgisinin kaynakları (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).....	15
Şekil 3. Kendine yeterlik altında yatan süreçler (Feltz, 2007).	20

SPORDA GÖZLEMSEL KOLEKTİF YETERLİK: ELİT BASKETBOL OYUNCULARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, elit düzeyde basketbol oynayan sporcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerini belirlemek ve bu düzeylerin cinsiyet, yaş, lig düzeyi, spor yılı ve millilik durumu gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Araştırma, ilişkisel tarama modeli çerçevesinde yürütülmüş olup 2024-2025 sezonunda Türkiye'de aktif olarak oynayan 201 elit basketbolcu (109 kadın, 92 erkek) örnekleme dahil edilmiştir. Veriler, demografik bilgi formu ve Sporda Gözlemsel Kolektif Yeterlik Ölçeği (OCESS) kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde parametrik olmayan testler (Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis H ve Spearman's rho korelasyon analizi) kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, yaş ve lig düzeyinin kolektif yeterlik algısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkileri bulunmuştur ($p < 0.05$). 31 yaş ve üzeri sporcular ile Basketbol Süper Ligi'nde oynayan sporcuların kolektif yeterlik düzeyleri daha yüksektir. Cinsiyet, millilik durumu ve spor yılı değişkenlerine göre anlamlı fark saptanmamıştır, ancak deneyim süresi ile yeterlik düzeyi arasında pozitif yönlü ilişkiler gözlemlenmiştir. Kolektif yeterlik algısının bazı demografik ve sportif değişkenlerden anlamlı şekilde etkilendiği; ancak bu ilişkinin çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, liderlik, takım yapısı, sosyal etkileşim gibi etmenler dikkate alınarak daha derinlemesine çalışmalar önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kolektif Yeterlik 1, Basketbol 2, Elit Sporcu 3

OBSERVATIONAL COLLECTIVE EFFICACY IN SPORTS: A STUDY ON ELITE BASKETBALL PLAYERS

ABSTRACT

The aim of this study was to determine the observational collective efficacy levels of elite basketball players and to examine whether these levels differ based on gender, age, league level, years of sport experience, and national team participation. The study was conducted using a correlational survey design. The sample consisted of 201 elite basketball players (109 females, 92 males) actively competing in various Turkish leagues during the 2024–2025 season. Data were collected via a demographic information form and the Observational Collective Efficacy Scale for Sports (OCESS). Non-parametric statistical tests including Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis H, and Spearman's rho correlation were employed for data analysis. The findings revealed statistically significant differences in collective efficacy scores based on age and league level ($p < 0.05$). Players aged 31 and above and those competing in the Turkish Basketball Super League reported higher collective efficacy. No significant differences were found based on gender, national team status, or years of experience; however, positive correlations were observed between collective efficacy and age as well as experience. Collective efficacy perceptions among elite basketball players are significantly influenced by certain demographic and sport-specific variables. However, the nature of these relationships is complex and multidimensional, suggesting the need for further studies that consider additional psychosocial factors such as leadership, team structure, and social dynamics.

Keywords: Collective Efficacy 1, Basketball 2, Elite Athlete 3

1. GİRİŞ

Spor ortamları, bireylerin sadece fiziksel performanslarıyla değil, aynı zamanda psikososyal etkileşimleri ve takım içi dinamikleriyle de şekillenmektedir. Bu bağlamda, bir takımın başarıya ulaşmasında üyelerinin bireysel yeterlik algıları kadar takım arkadaşlarının beceri ve katkılarına duydukları güven, yani kolektif yeterlik algısı da büyük önem taşımaktadır (Bandura, 1997). Kolektif yeterlik, bir grubun ortak hedefleri başarma konusundaki yetkinliğine dair paylaşılan inançları ifade eder (Bandura, 2000). Bu kavram, özellikle takım sporlarında performans ve motivasyonla doğrudan ilişkilidir (Feltz, Short & Sullivan, 2008).

Bandura (1986), bireylerin kendi davranışlarını düzenlemeleri ve çevresel koşulları kontrol etme becerilerinin, kolektif yapılar içinde de geçerli olduğunu savunarak "kolektif insan ajansı" kavramını ortaya koymuştur. Bu teoriye göre, bir grubun etkili işleyişi, üyelerinin sadece bireysel becerilerine değil, birbirlerinin görevleri başarıyla yerine getireceklerine olan güvenlerine de bağlıdır. Bu güven, zamanla gelişir ve takımın geçmiş başarılarına, liderlik biçimlerine ve üyeler arası iletişime bağlı olarak değişkenlik gösterebilir (Myers & Feltz, 2007; Zaccaro et al., 1995).

Kolektif yeterlik ile grup performansı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar, yüksek kolektif yeterlik inancının takım uyumu, görev paylaşımı ve dayanışma üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuştur (Gully et al., 2002; Hodges & Carron, 1992). Ancak, bu ilişkinin nasıl işlediği, hangi psikolojik ve yapısal faktörlerle desteklendiği ve sporun farklı düzeylerinde nasıl değiştiği gibi sorular, hâlâ açıklığa kavuşturulmaya ihtiyaç duymaktadır. Özellikle gözleme dayalı algılar üzerinden ölçülen kolektif yeterlik (observational collective efficacy) spor psikolojisinde daha yeni bir boyut olarak öne çıkmakta ve sporcunun yalnızca kendi değil, takım arkadaşlarının performansını değerlendirme biçimiyle ilgilenmektedir (Fransen et al., 2014).

Bununla birlikte, Türkiye’de sporcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerini ölçmeye yönelik çalışmaların sınırlı olduğu ve çoğunlukla kavramın sadece bireysel yeterlik perspektifinden ele alındığı görülmektedir (Öncü et al., 2018). Oysa elit düzeydeki takımlarda oynayan sporcuların, yüksek baskı altında performans göstermeleri ve karmaşık grup dinamiklerine uyum sağlamaları beklenmektedir. Bu bağlamda, elit basketbol oyuncularının gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerini belirlemek ve bu düzeylerin yaş, cinsiyet, spor yılı, lig düzeyi ve millilik durumu gibi değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğini incelemek, takım yapılarının daha iyi anlaşılması adına önemli katkılar sağlayacaktır.

1.1.Araştırmanın Amacı

Yüksek düzeyde kolektif yeterlik inancına sahip bireylerin hem kendi performanslarını hem de grup düzeyindeki başarıyı olumlu yönde etkilediği çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu durum, takım üyelerinin ortak bir amaç doğrultusunda iş birliği yapma, görevlerini etkili bir şekilde yerine getirme ve karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma kapasitelerini artırmaktadır. Ancak, bireylerin sahip olduğu kolektif yeterlik inançlarının grup performansı üzerindeki etkisini doğrudan ele alan çalışmalar literatürde oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda, mevcut çalışmanın amacı; elit düzeyde basketbol oynayan sporcuların kolektif yeterlik düzeylerini cinsiyet, yaş, spor yaşı, oynadıkları lig türü ve milli sporcu olma durumları gibi değişkenler açısından inceleyerek değerlendirmektir. Elde edilecek bulguların, takım sporlarında psikososyal etkileşim süreçlerine ışık tutması ve bu alandaki literatüre anlamlı bir katkı sağlaması beklenmektedir.

1.2.Araştırmanın Önemi

Takım sporlarında bireylerin yalnızca kendi performansları değil, takım arkadaşlarının performansını nasıl algıladıkları ve değerlendirdikleri de başarıyı doğrudan etkilemektedir. Gözlemsel kolektif yeterlik kavramı, bireylerin takım arkadaşlarının beceri ve görevleri başarıyla yerine getirme yeterliklerine dair algılarını ifade etmektedir. Bu bağlamda, elit basketbol oyuncularının gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerinin değerlendirilmesi, takım dinamiklerinin anlaşılması açısından önemlidir. Bu çalışma, sporda gözlemsel kolektif yeterlik üzerine yapılan sınırlı sayıdaki araştırmalara katkı sunmakta, elit basketbolcuların cinsiyetleri, yaş grupları, oynadıkları lig türü, antrenman yaşları (spor yılı) ve milli sporcu olma durumlarına göre bu kavramın nasıl farklılık gösterdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Elde edilen veriler, antrenörler ve spor psikologları için takım içi ilişkiler ve takım motivasyonu açısından değerli bilgiler sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.3.Araştırmanın Problemi

Bu çalışmanın ana problemi, elit düzeyde basketbol oynayan sporcuların sporda gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerinin; cinsiyet, yaş, spor yaşı, oynadıkları lig türü ve milli sporcu olma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesidir.

1.4.Araştırmanın Alt Problemleri

PO: Elit basketbolcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeyleri bazı değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?

P1: Elit basketbolcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

P2: Elit basketbolcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeyleri yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

P3: Elit basketbolcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeyleri oynadıkları lig türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

P4: Milli sporcu olma durumuna göre gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?

P5: Spor yaşı arttıkça gözlemsel kolektif yeterlik düzeyinde bir değişim gözlenmekte midir?

1.5.Araştırmanın Hipotezleri

H0: Elit basketbolcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeyleri bazı değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

H1: Elit basketbolcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterir.

H2: Elit basketbolcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeyleri yaş değişkenine göre anlamlı farklılık gösterir.

H3: Oynanan lig türüne göre gözlemsel kolektif yeterlik düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H4: Milli sporcular ile olmayan sporcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.

H5: Spor yaşı ile gözlemsel kolektif yeterlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

1.6.Sınırlılıklar ve Varsayımlar

1. Araştırma, yalnızca elit düzeyde basketbol oynayan sporcularla sınırlıdır.
2. Katılımcılar, Türkiye'de aktif olarak lisanslı oynayan sporculardan oluşmaktadır.
3. Araştırmada veri toplama aracı olarak yalnızca “Sporda Gözlemsel Kolektif Yeterlik Ölçeği” kullanılmıştır.
4. Elde edilen bulgular, sadece katılımcıların kendi algılarını yansıtmaktadır; gerçek performans göstergelerini içermemektedir.
5. Çalışma, kesitsel (betimsel) bir tasarıma sahip olup neden-sonuç ilişkisi kurmaya yönelik değildir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yeterliğin Tanımı ve Spordaki Önemi

Yeterlik (competence), bireyin belirli bir görevi yerine getirebilmek veya belirli bir durumla baş edebilmek için gerekli bilgi, beceri ve tutumlara sahip olma durumu olarak tanımlanır (Weinberg & Gould, 2019). Psikolojik anlamda yeterlik hissi, bireyin çevresiyle etkili bir şekilde etkileşim kurabileceğine ve bu etkileşimlerden olumlu sonuçlar alabileceğine dair beklentisini içerir. Bu bağlamda yeterlik, bireyin motivasyon düzeyini, öz güvenini ve genel performansını etkileyen temel bir psikolojik yapı olarak değerlendirilmektedir.

Sporda yeterlik yalnızca fiziksel kapasiteyle sınırlı değildir; bilişsel, duygusal ve sosyal yeterlik boyutlarını da içeren çok yönlü bir yapıya sahiptir (Martens, 2012). Özellikle takım sporlarında bireysel yeterlikten ziyade takımın birlikte hareket etme kapasitesi olan “kolektif yeterlik” kavramı daha belirgin hale gelmektedir. Kolektif yeterlik, bir ekibin ortak hedeflere ulaşma yolunda birlikte hareket edebilme ve karşılaşılan güçlüklerin üstesinden gelebilme inancı olarak tanımlanır (Bandura, 1997). Takım üyeleri arasında kurulan güven ilişkisi, etkili iletişim ve ortak başarıya duyulan inanç, bu kavramın temel yapı taşlarını oluşturur.

Üst düzeyde rekabetin yaşandığı sporlarda, sporcuların yeterlik algısı performans sürekliliği açısından kritik rol oynamaktadır. Yüksek baskı altında doğru karar verme, dikkat yönetimi, stresle başa çıkma ve oyunun dinamiklerine hızla uyum sağlama gibi durumlarda bireyin kendine duyduğu güven büyük önem taşır (Feltz, Short, & Sullivan, 2008). Bu nedenle yeterlik hissi, sadece bireysel değil, aynı zamanda takım başarısını da etkileyen belirleyici bir faktördür.

Basketbol gibi hızlı tempolu ve stratejik kararların sürekli alındığı takım sporlarında, gözlemsel kolektif yeterlik ayrı bir öneme sahiptir. Bu kavram, bir oyuncunun takım arkadaşlarının performans potansiyelini doğru bir biçimde değerlendirmesi ve kendi saha içi kararlarını bu değerlendirmelere göre şekillendirmesi anlamına gelir. Dolayısıyla burada, sadece bireysel yeterlik değil, takımın genel kapasitesine dair algı ve bu doğrultuda hareket edebilme becerisi öne çıkar (Fransen, Vanbeselaere, De Cuyper, Vande Broek, & Boen, 2015).

Sonuç olarak, yeterlik kavramı sporcu gelişimi, takım içi uyum, liderlik ve antrenörlük uygulamalarında stratejik bir rol üstlenmektedir. Bireysel antrenman planlamalarından takım içi rollerin belirlenmesine kadar her düzeyde yeterlik algısının doğru biçimde desteklenmesi, sportif başarının sürdürülebilirliğini sağlayan kilit bir unsurdur.

2.2. Yeterlik Kapsamı

Yeterlik, yalnızca bireyin fiziksel ya da zihinsel kapasitesini değil; aynı zamanda duygusal, sosyal ve motivasyonel yönlerini de içeren çok boyutlu bir yapıyı ifade eder (Weinberg & Gould, 2019). Spor bağlamında bu kavram, bireyin performans göstergeleri kadar karar alma süreçleri, stres yönetimi, takım içi iletişim ve liderlik gibi çeşitli beceri alanlarıyla da doğrudan ilişkilidir (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).

Sporda yeterlik, aşağıda sıralanan temel boyutlar çerçevesinde incelenebilir:

Fiziksel Yeterlik

Bu boyut, sporcunun fiziksel performansını belirleyen dayanıklılık, kuvvet, sürat ve çeviklik gibi motor becerileri kapsar. Fiziksel yeterlik, bireysel performansın değerlendirilmesinde öncelikli bir kriterdir (Martens, 2012).

Bilişsel Yeterlik

Zihinsel süreçleri kapsayan bu alan; oyun zekâsı, dikkat süresi, tepki hızı ve stratejik karar alma gibi becerileri içerir. Spor ortamında doğru ve hızlı karar verme, bilişsel yeterliğin etkili bir yansıması olarak kabul edilir (Williams & Ford, 2008).

Duygusal Yeterlik

Bu yeterlik türü, sporcunun yoğun duygusal durumlarla başa çıkma becerisini ifade eder. Öz düzenleme, motivasyonun sürdürülmesi ve duygusal farkındalık gibi yetiler, duygusal yeterliğin alt boyutlarıdır (Hanrahan & Cerin, 2009).

Sosyal Yeterlik

Takım üyeleri arasındaki etkili iletişim, empati kurma yetisi, grup içi etkileşim ve liderlik gibi sosyal becerileri içerir. Bu yeterlik, özellikle takım sporlarında oyuncuların kolektif başarısına katkı sağlayan önemli bir faktördür (Fransen et al., 2015).

Kolektif Yeterlik

Kolektif yeterlik, bir takımın üyeleri olarak oyuncuların, ortak amaçlara ulaşabilme konusunda duyduğu ortak inancı temsil eder. Bireysel katkıların ötesinde, bu yeterlik türü takımın sinerjisini ve birlikte hareket edebilme kapasitesini ifade eder (Bandura, 1997).

2.2.1. Performansın Etkisi

Yeterlik algısı, bireyin belirli bir görev veya durumu başarıyla gerçekleştirebileceğine dair inancını yansıtır ve bu inanç spor performansı üzerinde belirleyici bir rol oynar. Öz-yeterlik olarak tanımlanan bu kavram, sporcuların karşılaştıkları zorluklar karşısındaki dirençlerini artırmakta ve performanslarını daha istikrarlı bir şekilde sergilemelerini sağlamaktadır (Moritz, Feltz, Fahrbach, & Mack, 2000).

Yeterlik algısının performansa etkisi yalnızca fiziksel becerilerle sınırlı kalmayıp, motivasyonel süreçler üzerinden de kendini göstermektedir. Bireyin kendi içsel güdülerine dayalı olarak eylemde bulunmasını sağlayan içsel motivasyon, yeterlik hissiyle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, yeterlik düzeyi yüksek olan sporcular, motivasyonlarını daha uzun süre koruyabilmekte ve bu durum performanslarına olumlu yansımaktadır (Deci & Ryan, 2000).

Spor ortamında koçların sergilediği liderlik tarzı da sporcuların yeterlik algısını etkileyen önemli değişkenlerden biridir. Özellikle demokratik liderlik yaklaşımı, sporcuların karar alma süreçlerine katılımını teşvik ederek onların yetkinlik duygusunu destekler. Bu durum da takım içindeki bireylerin performans düzeyini doğrudan etkileyebilir (Chelladurai & Saleh, 1980).

Tüm bu bulgular, yeterlik algısının bireysel ve takım performansı üzerindeki çok yönlü etkisini ortaya koymaktadır. Sporcunun kendine olan güveni, içsel motivasyonu ve çevresel destek sistemleri yeterlik düzeyini şekillendirirken, bu yapıların her biri performansın sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır.

2.2.2. Deneyimlerin Etkisi

Sporcularda deneyim, yalnızca fiziksel becerilerin değil, aynı zamanda psikolojik dayanıklılığın ve stratejik düşünme yetisinin gelişiminde de kritik bir rol oynar. Deneyimli sporcular, geçmişteki başarı ve başarısızlıklarından elde ettikleri öğrenmelerle, yarışma ve antrenman süreçlerinde daha bilinçli kararlar alabilirler. Bu birikim, özellikle baskı altındaki performanslarda önemli avantajlar sağlar (Gould, Dieffenbach, & Moffett, 2002).

Deneyim, sporcuların öz-yeterlik algısını da güçlendirir. Bandura'nın (1997) sosyal bilişsel kuramına göre, bireylerin kendi yeteneklerine olan inançları, geçmiş deneyimlerle şekillenir. Sporcular, daha önce benzer durumlarda başarılı olmuşlarsa, gelecekteki performanslarında da başarılı olacaklarına dair güçlü bir inanç geliştirirler. Bu inanç, motivasyon ve performans üzerinde olumlu etkiler yaratır.

Ayrıca, deneyim, sporcuların stresle başa çıkma becerilerini artırır. Deneyimli sporcular, yarışma öncesi ve sırasındaki kaygı düzeylerini daha iyi yönetebilir, bu da performansın istikrarını sağlar. Özellikle yüksek baskı altında, deneyimli sporcuların daha sakin ve odaklanmış kalabildikleri gözlemlenmiştir (Hanton, Fletcher, & Coughlan, 2005).

Deneyim, takım sporlarında liderlik özelliklerinin gelişimine de katkı sağlar. Deneyimli sporcular, takım arkadaşlarına rehberlik edebilir, stratejik kararlar alabilir ve takımın moralini yükseltebilirler. Bu liderlik özellikleri, takımın genel performansını olumlu yönde etkiler (Loughead, Hardy, & Eys, 2006).

Ayrıca, deneyim, sporcuların antrenman süreçlerine olan yaklaşımlarını da etkiler. Deneyimli sporcular, antrenmanlarda daha hedef odaklı çalışabilir, zayıf yönlerini belirleyip geliştirmeye yönelik stratejiler geliştirebilirler. Bu da uzun vadede performans artışına katkı sağlar (Ericsson, Krampe, & Tesch-Römer, 1993).

2.2.3. Fizyolojik Aktarım

Kolektif yeterlik, bir grubun ortak hedeflere ulaşma konusundaki inancı olarak tanımlanır ve bu inanç, sadece psikolojik değil, aynı zamanda fizyolojik süreçlerle de şekillenir. Sporcuların bireysel fizyolojik durumları, takımın genel performans algısını etkileyebilir ve bu durum, kolektif yeterlik inancının oluşumunda önemli bir rol oynar.

Fizyolojik uyarılma, kolektif yeterlik algısını doğrudan etkileyen bir faktördür. Yüksek düzeyde fizyolojik uyarılma, takım üyelerinin kendilerine ve takımın başarısına olan inançlarını artırabilir. Bu durum, takımın birlikte hareket etme kapasitesini ve performansını olumlu yönde etkiler (Bandura, 1997).

Takım üyeleri arasındaki fizyolojik senkronizasyon, kolektif yeterlik algısının güçlenmesine katkıda bulunur. Özellikle yoğun fiziksel aktiviteler sırasında ortaya çıkan ortak fizyolojik tepkiler, takım üyeleri arasında bir bağ oluşturur ve bu bağ, takımın birlikte başarıma inancını pekiştirir (Zumeta et al., 2016).

Fizyolojik durumların kolektif yeterlik üzerindeki etkisi, sadece performans sırasında değil, aynı zamanda antrenman ve hazırlık süreçlerinde de gözlemlenir. Takım üyelerinin birlikte geçirdikleri zaman ve paylaştıkları fiziksel deneyimler, takımın genel dayanıklılık ve uyum düzeyini artırarak kolektif yeterlik inancını güçlendirir (Feltz et al., 2008).

Fizyolojik aktarımın kolektif yeterlik üzerindeki etkisi, liderlik ve koçluk stratejileriyle de desteklenebilir. Koçlar, takımın fizyolojik durumlarını göz önünde bulundurarak antrenman

programlarını ve motivasyon tekniklerini şekillendirebilir. Bu yaklaşım, takımın hem bireysel hem de kolektif performansını optimize etmeye yardımcı olur (Espina, 2024).

2.2.4. Duygusal Etki

Duygular, kolektif yeterlik algısının oluşumunda kritik bir rol oynar. Takım üyelerinin bireysel ve grup düzeyinde hissettikleri duygular, takımın başarabilme inancını doğrudan etkiler. Pozitif duygular, takım üyeleri arasındaki bağları güçlendirerek kolektif yeterlik algısını artırabilir (Bandura, 2000). Özellikle güven, coşku ve aidiyet gibi olumlu duygular, takımın zorlayıcı durumlar karşısında daha dirençli ve motive olmasını sağlar.

Negatif duygular ise kolektif yeterlik algısını zayıflatabilir. Korku, kaygı ve umutsuzluk gibi olumsuz duygular, takım üyeleri arasındaki işbirliği düzeyini düşürür ve performansı olumsuz etkiler. Araştırmalar, yüksek kaygı düzeylerinin, özellikle rekabetçi spor ortamlarında takım dinamiklerini bozduğunu ve takımın kolektif inancını düşürdüğünü göstermektedir (Hanton, Neil, & Mellalieu, 2008).

Takım içindeki duygusal aktarım, kolektif yeterlik algısının oluşmasında temel bir mekanizma olarak işlev görür. Bir takım üyesinin yaşadığı yoğun duygu, diğer takım üyelerine de yansiyabilir. Bu süreç, literatürde “duygusal bulaşma” (emotional contagion) olarak tanımlanır (Barsade, 2002). Takım üyeleri arasındaki bu duygusal aktarım, grubun genel ruh halini ve motivasyonunu şekillendirir.

Ayrıca, takım liderlerinin (örneğin koçlar veya kaptanlar) duygusal ifadeleri, takımın kolektif yeterlik algısını doğrudan etkileyebilir. Liderin pozitif ve motive edici bir tutum sergilemesi, takım üyelerinin güvenini ve bağlılığını artırır (Fransen et al., 2017). Bu durum, özellikle stresli veya baskı altında olunan durumlarda takımın moralini yüksek tutmak için kritik bir rol oynar.

Duygusal etki, takımın ortak geçmiş deneyimleriyle de şekillenir. Takımın daha önceki başarıları ve başarısızlıkları, üyeler arasındaki duygusal bağları etkileyerek gelecekteki kolektif yeterlik algısını biçimlendirir (Wang & Straub, 2012). Başarılar pozitif duyguları pekiştirirken, başarısızlıklar takımın genel moralini ve yeterlik inancını azaltabilir.

Son olarak, takım üyelerinin bireysel duygusal düzenleme becerileri, kolektif yeterlik algısının güçlenmesine katkıda bulunur. Sporcularda duygusal düzenleme, sadece bireysel performansı değil, takım performansını da artırır (Gross, 2015). Takım üyeleri kendi stres ve kaygı düzeylerini kontrol edebildiklerinde, bu durum takım genelinde daha olumlu bir iklim yaratır.

2.2.5. İmgeleme Tecrübesi

İmgeleme, spor psikolojisinde zihinsel prova (mental rehearsal) veya zihinsel antrenman (mental practice) olarak da bilinir ve sporcunun bir hareketi veya durumu zihninde canlandırması sürecidir. Bu süreç, sporcuların motor becerileri geliştirmesine, motivasyonu artırmasına ve yeterlik algısını güçlendirmesine yardımcı olur (Vealey & Greenleaf, 2010)

Spor takımlarında kullanılan imgeleme teknikleri, bireysel performans kadar kolektif yeterlik algısını da artırır. Takım üyeleri, birlikte başarılı olduklarını hayal ettiklerinde, ortak bir amaç etrafında birleşerek kolektif yeterliklerini güçlendirirler. Bu, özellikle karmaşık takım oyunlarında takım içi koordinasyon ve stratejik düşünme becerilerini pekiştirir (Munroe-Chandler & Hall, 2005).

Araştırmalar, imgelemenin hem motivasyonel hem de bilişsel işlevlerinin olduğunu göstermektedir. Motivasyonel imgeleme, sporcunun arzu edilen sonuçlara ulaşma motivasyonunu artırırken; bilişsel imgeleme, beceri geliştirme ve taktik hazırlık süreçlerini destekler (Cumming & Williams, 2012). Her iki imgeleme türü de, bireysel ve kolektif yeterlik algılarının güçlenmesine katkıda bulunur.

Takım sporlarında imgeleme tecrübesi, yalnızca performansı değil, aynı zamanda takım içi iletişimi ve sosyal uyumu da geliştirir. Takım üyeleri, maç öncesinde veya antrenman sırasında uyguladıkları grup imgelemesiyle, birlikte hareket etme ve birbirlerinin rollerine güvenme becerilerini pekiştirir (Pain et al., 2011). Bu durum, kolektif yeterlik algısının artmasına ve takım ruhunun güçlenmesine yol açar.

İmgeleme tecrübesinin etkisi, sadece psikolojik değil, nörolojik düzeyde de desteklenmektedir. Fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (fMRI) çalışmaları, imgeleme sırasında aktifleşen beyin bölgelerinin, gerçek fiziksel hareketle benzerlik gösterdiğini ortaya koymuştur (Guillot & Collet, 2008). Bu durum, imgelemenin performans üzerindeki etkisini bilimsel olarak doğrulamaktadır.

Ek olarak, imgelemenin düzenli ve yapılandırılmış şekilde uygulanması, hem bireysel hem de takım performansını optimize eder. Sistematik imgeleme programlarının, kolektif yeterlik algısını geliştirdiği ve takım performansında istatistiksel olarak anlamlı artışlar sağladığı çok sayıda deneysel çalışmada gösterilmiştir (Callow et al., 2001).

2.3. Kendine Yeterlikten Kolektif Yeterliğe Geçiş

Kendine yeterlik (self-efficacy), bireyin kendi kapasitesine yönelik geliştirdiği ve belirli bir görevi başarabileceğine ilişkin inancıdır (Bandura, 1977). Bu kavram, bireyin çaba düzeyi, zorluklar karşısındaki ısrarı ve başarı beklentisini belirler (Bandura, 1997). Bandura'ya (2000) göre, bireyin yeterlik algısı yalnızca kişisel performansla sınırlı değildir; grup içinde diğerlerinin performanslarını ve takımın genel başarısını da etkiler.

Kolektif yeterlik (collective efficacy), bir grubun belirli bir hedefi başarma konusundaki ortak inancı olarak tanımlanır (Bandura, 2000). Özellikle takım sporlarında, bireylerin kendi yeterliklerine olduğu kadar takım arkadaşlarının becerilerine ve takımın genel kapasitesine olan güvenleri de performansı şekillendirir (Feltz ve Lirgg, 1998). Kolektif yeterlik algısı yüksek olan takımlar, zorluklara karşı daha dirençli ve uyumlu bir yapı sergiler.

Bireysel yeterlikten kolektif yeterliğe geçiş süreci, sosyal etkileşimler ve grup dinamikleri aracılığıyla oluşur. Kozlowski ve Ilgen'e (2006) göre, takım üyeleri arasındaki iletişim, işbirliği ve karşılıklı destek, bireylerin kendi yeterlik algılarının ötesine geçip takımın genel başarısına duyulan inancı artırır. Bu süreçte ortak hedefler ve takım içi bağlılık kritik rol oynar.

Takımların kendi süreçlerini düzenleme becerisi olan kolektif öz düzenleme, bireysel yeterlik algılarının kolektif yeterliğe dönüşmesinde kilit bir unsur olarak tanımlanır (Marks, 2001). Takımlar, belirlenen hedeflere ulaşmak için strateji belirler, ilerlemeyi izler ve gerektiğinde taktiksel değişiklikler yaparak başarı şanslarını artırır.

Liderlik, kolektif yeterliğe geçişi destekleyen bir başka temel faktördür. Fransen ve diğ. (2015), takım kaptanlarının ve lider figürlerinin, takım üyelerinin bireysel yeterlik algılarını güçlendirerek kolektif bir sosyal kimlik ve aidiyet hissi oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu bağ, takımın performansını ve dayanıklılığını artırır.

Duygusal senkronizasyon da takım içindeki kolektif yeterlik algısını destekler. Takım üyeleri arasındaki duygusal aktarım ve moral uyumu, ortak bir bağlılık ve motivasyon duygusu yaratır (Totterdell, 2000). Bu durum, bireysel inançların ötesinde bir "biz" bilinci oluşturarak kolektif başarıyı destekler.

Kendine yeterlik kuramı, Bandura'nın (1977, 1986) geliştirdiği sosyal biliş kuramının temel bileşenlerinden biridir. Sosyal biliş kuramı, bireyleri çevrelerinin pasif birer ürünü olarak değil, kendi düşüncelerini, motivasyonlarını, davranışlarını ve duygularını aktif biçimde yöneten işlevsel varlıklar olarak görür. Bandura'ya (2001) göre, sosyal biliş kuramı, insanların yaşamlarındaki hem küçük hem de büyük ölçekli etkilerin nasıl işlediğini açıklayan bir çerçeve

sunar. Bu etkiler bağlamında, bireylerin kendi işlevselliklerini sürdürebilmeleri için öz düzenleme (self-regulation) ve öz yansıtma (self-reflection) gibi bilişsel süreçlerden yararlandıkları belirtilir.

2.4. Kolektif Yeterlik

Kolektif yeterlik, bir grubun veya takımın belirli bir hedefe ulaşma konusundaki ortak inancını ifade eder (Bandura, 1997). Bu kavram, bireysel yeterlikten farklı olarak, bir grubun birlikte hareket etme kapasitesine ve başarıya ulaşma potansiyeline yönelik algılara dayanır. Bandura'ya (2000) göre kolektif yeterlik, bireylerin sadece kendi yeteneklerine değil, grubun genel performansına ve birlikte iş yapabilme yetisine güvenmeleriyle oluşur.

Spor psikolojisi alanında kolektif yeterlik, takım üyeleri arasındaki uyum, karşılıklı güven ve iş birliği düzeyini belirlemede önemli bir faktördür (Feltz ve diğ., 2008). Takım sporlarında, bir oyuncunun bireysel becerileri kadar, takımın bir bütün olarak hareket edebilme kapasitesi de performansı belirler. Yüksek kolektif yeterlik algısına sahip takımlar, stres ve baskı altında daha dirençli kalabilir, engelleri birlikte aşabilirler (Zaccaro ve diğ., 1995).

Araştırmalar, kolektif yeterliğin takım performansı üzerindeki etkisini doğrulamıştır. Örneğin, yüksek kolektif yeterlik algısı, hem takım motivasyonunu hem de takım bağlılığını artırırken, düşük kolektif yeterlik algısı, başarısızlık korkusunu ve içsel çatışmaları artırabilir (Fransen ve diğ., 2015). Bu bağlamda, takım liderlerinin, oyuncular arasında kolektif yeterliği güçlendirmek için iletişim ve motivasyon stratejilerini doğru kullanmaları gerekmektedir.

Kolektif yeterlik sadece psikolojik değil, sosyal ve duygusal boyutları da içeren bir yapıdır. Totterdell (2000), takım üyeleri arasındaki duygusal aktarımın ve moral uyumunun, kolektif yeterlik algısını güçlendirdiğini göstermiştir. Takım arkadaşlarının birbirlerine duydukları güven ve bağlılık, ortak hedefler doğrultusunda sinerji yaratır ve bu durum performansı olumlu yönde etkiler.

Kolektif yeterlik, deneyim ve geçmiş başarılar yoluyla da gelişir. Takımlar, daha önceki başarılarından aldıkları güçle, yeni hedefler karşısında daha yüksek kolektif yeterlik algısına sahip olabilirler (Lindsley ve diğ., 1995). Ancak sadece başarı değil, başarısızlıkların doğru analiz edilmesi ve ekip içinde birlikte öğrenme süreçlerinin işletilmesi de kolektif yeterliği geliştiren unsurlar arasındadır.

Sonuç olarak, kolektif yeterlik, takım performansını şekillendiren çok yönlü bir kavramdır. Liderlik, iletişim, ortak hedefler, duygusal senkronizasyon ve geçmiş deneyimler bu algının

temel bileşenleridir. Sporda başarılı takımlar, bireylerin bireysel kapasitelerini bir araya getirerek bir bütün olarak hareket edebildikleri ölçüde yüksek kolektif yeterliğe ulaşabilirler (Bandura, 2000).

2.4.1. Sporda Kolektif Yeterlik

Sporda kolektif yeterlik, bir takımın ortak hedeflerine ulaşma konusundaki inancı ve bu inancı destekleyen paylaşılan beceri, çaba ve bağlılık algısını ifade eder (Bandura, 2000). Takım sporlarında başarı, yalnızca bireysel oyuncuların becerilerine değil, bu oyuncuların birlikte çalışma, birbirlerine güvenme ve zorluklarla karşılaştıklarında kolektif bir irade gösterme yeteneklerine bağlıdır (Feltz ve diğ., 2008). Bu nedenle kolektif yeterlik, sporda performansın belirleyicilerinden biridir.

Sporda kolektif yeterlik algısı, takım üyelerinin geçmiş deneyimlerinden, birlikte yaşadıkları başarı ve başarısızlıklardan etkilenir. Zaccaro ve diğ. (1995), bir takımın geçmişte elde ettiği başarıların, takımın gelecekteki hedeflerine ulaşabileceğine olan inancını güçlendirdiğini belirtmiştir. Bu nedenle, geçmiş başarıların hatırlanması ve takım içi paylaşılan öğrenme süreçleri, kolektif yeterlik gelişiminde kritik öneme sahiptir.

Araştırmalar, sporda kolektif yeterlik algısının sadece psikolojik değil, aynı zamanda fizyolojik ve taktiksel boyutlara da etki ettiğini göstermektedir. Örneğin, Fransen ve diğ. (2017), sporda kolektif yeterliğin, takım içi iletişimi, taktiksel karar verme süreçlerini ve maç sırasında motivasyonu güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Bu durum, sadece performans artışına değil, aynı zamanda takım uyumuna ve dayanıklılığına da katkı sağlar.

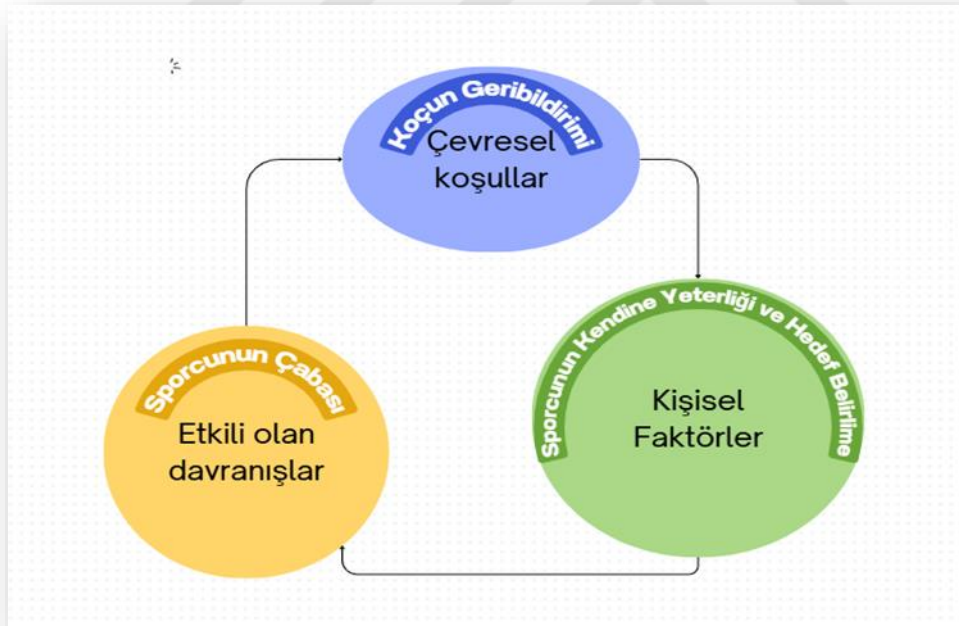
Liderlik, sporda kolektif yeterliğin oluşumunda ve sürdürülmesinde önemli bir etkidir. Takım kaptanları veya koçlar, takım üyelerinin kendilerine ve birbirlerine olan güvenlerini artırabilir, bu da kolektif yeterlik algısını güçlendirir (Fransen ve diğ., 2015). Özellikle zorlayıcı maçlar veya turnuvalar öncesinde liderlerin motive edici konuşmaları, takımın birlikte başarıya inancını pekiştirir.

Takım içi sosyal bağlar da kolektif yeterlik algısının oluşmasında rol oynar. Carron ve Brawley (2008), sporda takım arkadaşları arasındaki bağlılığın ve sosyal uyumun, kolektif yeterlik algısını artırarak performansı olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Bu bağlamda, antrenman süreçlerinde sadece teknik beceri değil, takım ruhunu ve bağlılığı artırmaya yönelik çalışmalar da önem taşır.

Sonuç olarak, sporda kolektif yeterlik, başarıya ulaşmak isteyen takımlar için vazgeçilmez bir psikolojik yapı taşı temsil eder. Bu kavram, bireylerin performanslarının ötesinde, takımın bir bütün olarak hareket etme kapasitesine ve ortak inançlarına dayanmaktadır (Bandura, 2000). Spor takımlarında yüksek kolektif yeterlik, başarıyı artırmakla kalmaz, aynı zamanda zorluklar karşısında takımın dayanıklılığını ve birlik ruhunu da güçlendirir.

Sosyal biliş kuramı, çevresel faktörler, kişisel özellikler ve bireyin davranışlarına bağlı olarak ortaya çıkan neden-sonuç ilişkilerinin karmaşık bir ağını ortaya koyar. Bu yapı, motivasyonu ve davranışları açıklamada temel bir mekanizma olarak “karşılıklı belirlenim” (reciprocal determinism) olarak adlandırılan üçlü etkileşim sürecini içerir (Bandura, 2001). Örneğin, bir antrenörün sporcusuna verdiği olumlu geribildirim, sporcunun belirlediği hedefler ve bu hedeflere ulaşabileceğine dair inancı üzerinde etkili olabilir. Bu inanç, sporcunun hedefe ulaşmak için gösterdiği çabayı artırabilir ve nihayetinde bu çaba, sporcunun gözünde antrenörün vereceği tepkiyi de şekillendirebilir. (bkz. şekil.1).

Şekil 1. Sosyal biliş kuramında sporcunun profesyonel davranış örneği

Son olarak, grup hedeflerinin netliği, takım normları ve çevresel destek unsurları da bireysel yeterlikten kolektif yeterliğe geçişte etkili olur (Zaccaro ve diğ., 1995). Takım üyelerinin sadece bireysel performanslarına değil, takımın genel başarısına duydukları inanç, dışsal koşullarla da şekillenir.

Kendine yeterlik inanışları, geniş ve evrensel bir özellik olarak değil, daha çok belirli hareket veya beceri alanlarına göre ortaya çıkan özel nitelikler taşır. Örneğin, golf gibi bir sporda birey, topu deliğe sokma konusunda kendine çok güvenmeyebilir; ancak, delikten deliğe odaklanmayı sürdürme veya dikkati toplama konusunda daha fazla güven geliştirebilir (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).

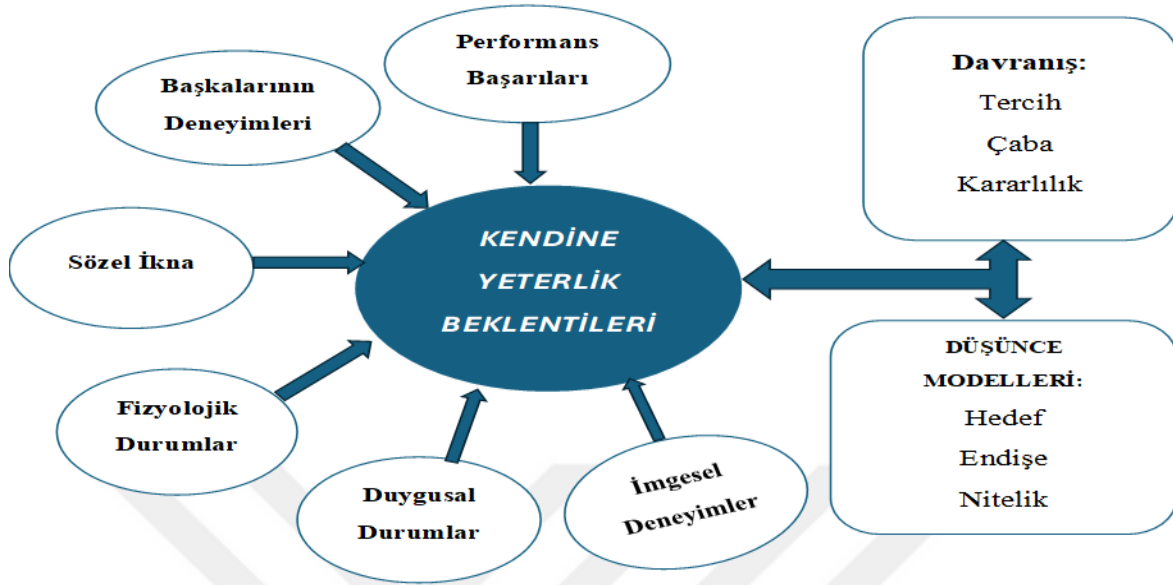
Bandura'nın tanımına göre kendine yeterlik, bireyin belirli bir sonucu elde etmek amacıyla gerekli davranışı başarıyla gerçekleştirme kapasitesine duyduğu inanç düzeyini ifade eder (Kozup ve McDonnell, 2000). Bu yeterlik inanışları, bireylerin hangi aktivitelere katılacağı, ne kadar çaba harcayacağı ve karşılaştıkları zorluklar karşısında ne kadar kararlılık gösterecekleri üzerinde güçlü bir motivasyonel etki yaratır. Gereken becerilere sahip bireylerde yüksek düzeydeki kendine yeterlik algısının, performansı pozitif yönde etkilediği söylenebilir. Bandura (1997), yüksek kendine yeterlik düzeyinin, başarısızlık veya yenilgi anlarında bile negatif etkileri azaltarak performansı desteklediğini belirtmiştir (Kozup ve McDonnell, 2000).

Ayrıca Bandura, kendine yeterlik algısının üç temel boyutta ele alındığını vurgulamıştır; (Kozup ve McDonnell, 2000).

1. Düzyey: Bireyin belirlenen performans hedeflerine ulaşma derecesini ifade eder.
2. Güç: Bireyin başarıya ulaşma yolundaki beklentilerini ve bu beklentilere dair güvenini içerir.
3. Genellik: Kişinin kendi yeterlik algısını, bireysel düşünce dünyasında belirli bir alana veya beceriye yönelik olarak ifade etmesidir.

Bandura yeterlik bilgisinin değişik kaynakları olduğunu öne sürmüştür (bkz. şekil.2)

Şekil 2. Yeterlik bilgisinin kaynakları (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).

Bandura'nın 1970'li yılların sonlarında ortaya koyduğu "algılanan yeterlik" kavramı, bireyin belirli bir işi yerine getirme, bir görevi başarıyla tamamlama konusundaki ilgilerine, yeteneklerine ve bu süreçlere dair sahip olduğu algı ve inançlarla ilgilidir. "Kendine yeterlik" ise, bireyin belirli bir amaca ulaşmak için gereken davranışı bağımsız bir şekilde ve başarılı bir biçimde gerçekleştirebileceğine duyduğu inanç olarak tanımlanır (Bandura, 1997).

2.4.2. Yeterlik Algısını Şekillendiren Faktörler

Yeterlik algısı, bireyin belirli bir görevi veya hedefi başarıyla gerçekleştirebilme konusundaki kişisel inancıdır ve sosyal biliş kuramında önemli bir yere sahiptir (Bandura, 1997). Bu algı, bireylerin hedef belirleme, zorluklarla başa çıkma, çaba harcama ve başarıya ulaşma süreçlerinde belirleyici bir faktör olarak görülür (Feltz, Short ve Sullivan, 2008). Literatüre göre yeterlik algısının oluşumunda dört temel kaynağın öne çıktığı belirtilmektedir: geçmişteki başarılar, başkalarının deneyimlerinden öğrenme (model alma), sözel ikna ve fizyolojik-duygusal durumlar (Bandura, 1997).

Geçmiş başarılar, yeterlik algısının en güçlü belirleyicilerinden biri olarak kabul edilir. Daha önce başarılı bir performans sergileyen bireyler, benzer bir görevi yeniden başarma konusunda daha yüksek bir inanç geliştirirler (Maddux, 1995). Örneğin, geçmişte önemli bir maçta başarıya ulaşan bir sporcu, sonraki müsabakalarda kendine olan güvenini artırır (Feltz, 1988). Ancak başarısızlık deneyimleri, özellikle birey bu durumları kişisel yetersizlikle ilişkilendirirse, yeterlik algısında düşüşe neden olabilir (Bandura, 1997).

Başkalarının deneyimlerini gözlemlemek, yeterlik algısını şekillendirmede önemli bir başka kaynaktır. Bireyler, çevrelerinde başarılı performans sergileyen modelleri izleyerek, bu başarıların kendi potansiyellerine aktarılabilmesine inanabilirler (Maddux, 1995). Özellikle spor alanında, antrenörler, takım arkadaşları ve hatta medya üzerinden izlenen örnekler, bireylerin kendi yeterlik algısını besleyen unsurlar arasında yer alır (Feltz ve Lirgg, 2001).

2.4.2.1. Performans Başarıları:

Geçmişteki performanslar, yeterlik bilgisinin en önemli kaynağı olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni, bu deneyimlerin bireyin sahip olduğu önemli tecrübelerden beslenmesidir (Bandura, 1997). Bireyin geçmişte elde ettiği üstün deneyimler, kendi performans değerlendirmelerinden bağımsız olarak, kendine yeterlik inançlarını etkileyebilir. Eğer birey, bu deneyimleri başarılı olarak görüyorsa, genellikle kendine yeterlik inancı artar; ancak deneyimler başarısızlık olarak algılandığında, yeterlik inançlarında genel bir azalma gözlenir (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).

Bandura (1997), başarısızlıkların ardından bireylerin genellikle daha fazla çaba harcama eğiliminde olduklarını, buna karşılık kolayca elde edilen başarıların ise yarışma sırasında zaman zaman kişide kendini beğenmişliğe yol açtığını ifade etmiştir. Üstün deneyimlerin kendine yeterlik inançları üzerindeki etkisi, yalnızca başarı veya başarısızlıkla sınırlı kalmaz; bu etki aynı zamanda bireyin algıladığı performans zorluğu, aldığı destek ve rehberlik miktarı, başarı ya da başarısızlığın süreklilik veya geçicilik durumu, harcanan çaba ve bireyin doğuştan gelen yetenekle sonradan geliştirilen beceriyi nasıl algıladığı gibi unsurlara da bağlıdır (Bandura, 1997).

Son olarak, bireyin doğuştan sahip olunan yetenekle, öğrenme yoluyla kazanılan beceriler arasındaki farkı nasıl algıladığı, kendine yeterlik inançlarını şekillendiren önemli bir faktördür. Örneğin, gelişim aşamasındaki sporcular, son performanslarındaki başarısızlıkları genellikle bir öğrenme süreci olarak değerlendirirler. Hatalarını çoğunlukla fiziksel eksikliklerle ilişkilendirmelerine rağmen, kendilerini yeterli hissetmeye devam ederler ve daha fazla uygulama yaparak yeteneklerini geliştirebileceklerine inanırlar (Feltz ve Lirgg, 2001).

2.4.2.2. Başkalarının Deneyimleri:

Yeterlik bilgisi, bireyin kendisini başkalarıyla kıyaslaması ya da onları gözlemlemesi yoluyla oluşabilir. Bu süreç literatürde “model alma süreci” olarak adlandırılmaktadır. Sporcuların performanslarını sergilerken yararlandıkları model alma tekniklerinin, yeterlik gelişiminde önemli katkılar sağladığı bilinmektedir. Model alma süreci; bireyin başkalarının

performanslarını gözlemlemesi, gözlemlenen bilgiyi zihninde kodlaması, sonuçları not etmesi ve bu bilgileri kendi performans kararlarını oluştururken kullanması gibi aşamalardan oluşur (Bandura, 1997; Maddux, 1995). Model alma ve sosyal karşılaştırma, bireylerin yeterlik bilgisine çeşitli yollarla ulaşmalarını sağlayabilir. Özellikle ustaca sergilenen bir modelin gösterilerini defalarca izlemek, hem öğrenilebilir yeterlik bilgisi sağlar hem de bir görevin doğru şekilde nasıl yerine getirileceği hakkında eğitsel bilgi sunar (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).

Televizyon ve diğer medya türleri de yeterlik üzerinde etkili olabilecek potansiyel kaynaklar arasında değerlendirilmektedir. Örneğin, kadın izleyiciler, televizyonda kadın sporcuların müsabakalarını izleyerek, kendi sportif yeteneklerine olan inançlarını artırabilirler. Ayrıca, yeterlik bilgisi kişinin başkalarıyla yaptığı sosyal karşılaştırmalardan da kaynaklanabilmektedir (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).

Sporda performans ve yeterlik duygusunu artırmada etkili olan model alma sürecinin bir diğer özel biçimi ise “kendini model alma” (self-modeling) olarak bilinmektedir (Bandura, 1997). Kendini model almada, birey, kendi gerçekleştirdiği son performansın en iyi veya en doğru bölümlerine özellikle odaklanır ve bu bölümleri gelecekteki performansları için bir referans modeli olarak kullanır (Bandura, 1997). Bandura (1997), kendini model alma sürecinin yeterlik inanışları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve bu nedenle bireyin performansını olumlu yönde etkileyebileceğini belirtmiştir (Feltz ve Lirgg, 2001).

2.4.2.3. Sözel İkna

İkna teknikleri; sözel ikna, verilen geribildirim değerlendirilmesi, diğer bireylerin beklentileri, kişinin kendi kendine konuşması ve çeşitli bilişsel stratejileri kapsar. Bu teknikler, özellikle koçlar, aile üyeleri ve yöneticiler tarafından sıkça kullanılan yöntemlerdir. Koçlar, sporcuların yeterlik inançlarını güçlendirmek için çoğunlukla sözel ikna stratejilerine başvururlar (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).

Sözel ikna, etkisi sınırlı bir yöntem olsa da, ikna eden kişinin değerlendirmeleri gerçekçi sınırlar içinde kaldığında, bireylerin çabalarında ısrar etmelerine ve motivasyonlarını sürdürmelerine katkı sağlayabilir. Sözel iknanın kendine yeterlik üzerindeki etkisi, ikna eden kişinin güvenilirliği, uzmanlığı, inandırıcılığı ve prestijine bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Genellikle koçlar, sporcunun yeteneklerine dair bilgi kaynağı olarak güvenilir görülürler. Vargas ve Tonsing (2004), koçların maç öncesindeki konuşma biçimlerinin, sporcuların yakın

oyunlardaki kendine yeterlik inançlarını anlamlı ölçüde artırabildiğini ortaya koymuştur (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).

Her ne kadar koçlar sporcuların yeterlik algılarını yükseltmede güçlü bir ikna kapasitesine sahip olsalar da, Bandura (1997), ikna bilgisinin etkisinin sınırlı olduğunu ve beklenen etkilere kıyasla zayıf kalabileceğini ifade etmiştir (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).

2.4.2.4. Fizyolojik Bilgi

Fizyolojik bilgi, bireyin acı eşiği, yorgunluk düzeyi, fiziksel uygunluk ve güç kapasitesini içerir. Araştırmalar, fizyolojik bilginin özellikle fiziksel aktivite ve spor gibi fiziksel görevlerde yeterlik bilgisinin önemli bir kaynağı olduğunu göstermektedir; bu, fiziksel olmayan görevler için geçerli olandan daha belirgin bir etkiye sahiptir (Feltz, Short, & Sullivan, 2008).

Bandura'ya (1997) göre, psikolojik durumların yeterlik inanışları üzerindeki etkisi, çeşitli durumsal faktörlere ve bireyin bu faktörlere yüklediği anlamlara bağlıdır. Sporda, bir sporcunun otonomik (kendi kendini düzenleyen) uyarılma düzeyi, hem performansa hazır olma ve odaklanmayla hem de kendinden şüphe duyma veya korku yaşama gibi durumlarla ilişkilendirilebilir. Ayrıca, kas ağrıları ve yorgunluk gibi bedensel hisleri düşük fiziksel uygunlukla ilişkilendiren bireyler, fiziksel kondisyonlarına güvenmedikleri için, performans sırasında enerjilerini ve çabalarını bilinçli veya bilinçsiz olarak azaltma eğiliminde olabilirler (Feltz ve Lirgg, 2001).

Bireyin fiziksel uygunluğunu sürdürmesi ve algıladığı fiziksel yeterlik düzeyi, yaşlanma süreciyle gelen fizyolojik değişimlere uyum sağlama yeteneği açısından özellikle elit sporcular için kritik bir önem taşır.

2.4.2.5. Duygusal Durumlar

Bandura (1997), yeterlik inançlarının kaynağı olarak hem fiziksel hem de duygusal durumları birlikte ele almıştır. Bandura'ya göre, duyguların davranış üzerindeki etkisi, heyecan gibi açıkça ifade edilen bilgilerin bilişsel olarak değerlendirilmesinden kaynaklanır. Dahası, Bandura, bu etkiyi bilişsel süreçleri etkileyen en temel faktörlerden biri olarak vurgulamıştır. Örneğin, fizyolojik uyarılmışlık şeklinde algılanan duygular, sporcunun performansa ne kadar hazır olduğu, aklının dağınık olup olmadığı ya da kendinden şüphe ve korku duyup duymadığı şeklinde değerlendirilir (Feltz, Short ve Sullivan, 2008).

Duygusal uyarılma, bireylerin kaygılarını kontrol edebildiklerine dair inanç geliştirmeleri durumunda, yeterlik inançlarının güçlenmesine katkıda bulunabilir. Bunun yanında, sakinlik,

neşe ve mutluluk gibi olumlu duygular; depresyon, üzüntü ve kaygı gibi olumsuz duygulara kıyasla yeterli kararlarının artmasına daha fazla katkı sağlar (Feltz, Short ve Sullivan, 2008).

Bandura (1997) ayrıca, ruh halinin yeterli inançları üzerinde kısmen aracılık ettiğini ve bu etkinin, kişinin geçmişteki başarı ve başarısızlık anılarını nasıl seçerek hatırladığına bağlı olduğunu belirtmiştir. Pozitif ruh hali içinde hatırlanan başarılar, yüksek yeterli düzeyini desteklerken; negatif ruh haline eşlik eden başarısızlık anıları, düşük yeterli algısını besler. İlginç bir şekilde, bireyler mutlu bir ruh halindeyken yeteneklerini olduğundan büyük görüp başarısızlığa uğrayabilirken, üzgün bir ruh hali altında yeteneklerini küçümsemelerine rağmen başarılı olabilmektedirler (Feltz, Short ve Sullivan, 2008).

2.4.2.5. İmgeleme Deneyimleri

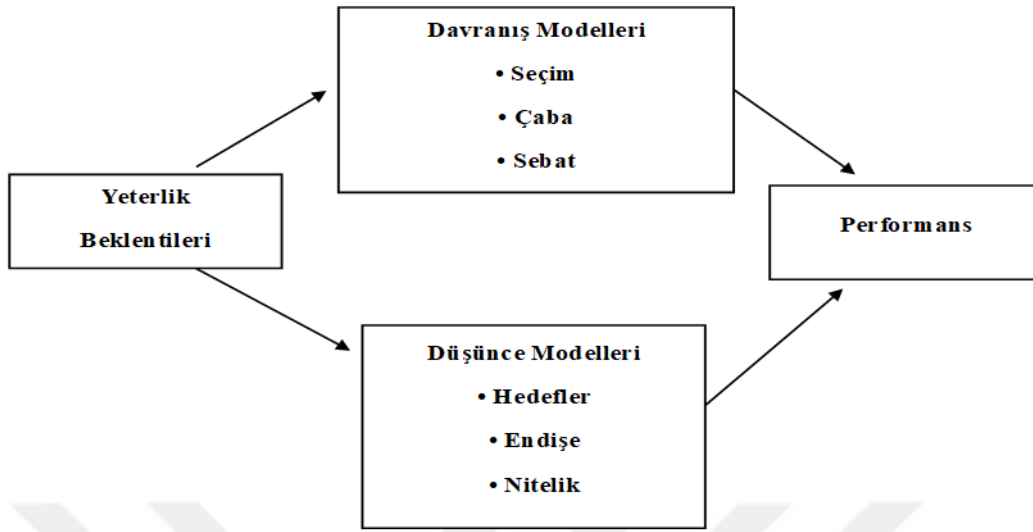
Maddux (1995), yeterli bilgisinin önemli bir kaynağı olarak imgesel deneyimleri ön plana çıkarmıştır (Bandura, 1997). Bandura (1997) ise bu tür deneyimleri, bir tür kendini model alma bilgisi olarak tanımlamış ve model alma etkisinin bir formu şeklinde değerlendirmiştir (Feltz, 2007).

Sporcular, bekledikleri performans senaryolarında hem kendi hem de başkalarının başarılı ya da başarısız davranışlarını zihinsel olarak canlandırarak yeterli inançlarını geliştirebilirler. Feltz ve Riessinger (1990), bireyin kendini rakibe karşı kazanırken imgelemesinin, dayanıklılık performansını ve yeterli kararlarını artırdığını belirtmişlerdir. Ayrıca Callow ve arkadaşları (2001), mental tekrar gibi diğer bilişsel stratejilerin, rekabete dayalı performansları ve yeterli inançlarını güçlendirdiğini ifade etmişlerdir (Bandura, 1997).

Bireyin, kendi imgeleme becerisine duyduğu güven, performansına olan güvenini artırmada önemli bir araç olarak kullanılabilir. Short, Sullivan ve Feltz (2008), çoğu sporcunun imgeleme becerilerine güvendiklerini ve bu stratejiyi düzenli olarak kullandıklarını göstermiştir. Ayrıca, imgeleme konusunda yeterli olmanın, imgeleme kullanımı ile imgeleme yeteneği arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur (Feltz, Short ve Sullivan, 2008).

Yeterlik üzerine yapılan ilk araştırmaların, ağırlıklı olarak bireyler üzerinde yoğunlaştığı bilinmektedir. Özetle, kendine yeterli, bireyin motivasyonu üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Bireylerin seçtikleri aktivitelerde, gösterdikleri çaba düzeyinde ve zorluklarla karşılaştıklarında sergiledikleri kararlılıkta belirleyici bir rol oynar.

Şekil 3. Kendine yeterli altında yatan süreçler (Feltz, 2007).

2.5. Basketbolun Tanımı ve Elit Sporcu Kavramı

Basketbol, 1891 yılında James Naismith tarafından icat edilen ve zamanla dünya çapında popülerlik kazanan bir takım sporudur. Oyunun temel amacı, beş kişiden oluşan iki takımın, topu rakip potadan geçirerek sayı kazanmasıdır (FIBA, 2020). Oyunun doğası, yüksek hız, çeviklik, dayanıklılık ve takım içi koordinasyonu zorunlu kılar. Modern basketbol, sadece fiziksel becerilere değil, aynı zamanda taktiksel ve zihinsel hazırlığa da dayanır (Ben Abdelkrim, El Fazaa ve El Ati, 2007).

Basketbolun spor bilimi açısından incelenmesi, performans gereksinimlerini anlamayı ve oyuncuların antrenman programlarının buna uygun düzenlenmesini sağlar. Araştırmalar, basketbolda oyuncuların maç sırasında kısa süreli patlayıcı güç gerektiren hareketler ile yüksek yoğunluklu aralıklı koşular yaptığını göstermiştir (Stojanović ve diğ., 2018). Bu nedenle üst düzey basketbolcuların hem aerobik hem de anaerobik kapasitelerinin gelişmiş olması beklenir.

Basketbolda başarı, sadece fiziksel uygunlukla sınırlı değildir. Oyuncuların teknik becerileri (şut atma, pas verme, top sürme), taktik anlayışı ve oyun zekâsı da büyük önem taşır (Sampaio ve diğ., 2015). Örneğin, oyunun hızlı tempolu yapısı, sporcuların hem bireysel hem de takım

stratejilerini hızlı bir şekilde okuyup uygulamalarını gerektirir. Bu nedenle elit sporcular, oyun okuma ve karar verme süreçlerinde de üst düzey performans gösterirler.

Elit sporcu kavramı, spor literatüründe profesyonel veya uluslararası düzeyde yarışan, uzmanlaşmış ve sistemli bir şekilde antrenman yapan bireyleri tanımlamak için kullanılır (Swann, Moran ve Piggott, 2015). Elit sporcular, yalnızca fiziksel üstünlük değil, aynı zamanda psikolojik dayanıklılık, stres yönetimi ve rekabetçi zihniyet açısından da gelişmiş bireylerdir (Hanton, Fletcher ve Coughlan, 2005). Bu özellikler, onları amatör sporculardan ayıran temel farklardır.

Psikolojik olarak, elit basketbolcular genellikle öz düzenleme, motivasyon, hedef belirleme ve öz yeterlik düzeylerinde gelişmiş becerilere sahiptirler (Mallett ve Coulter, 2016). Bu beceriler, yüksek baskı altında bile doğru kararlar almalarını, antrenman süreçlerini verimli şekilde yürütmelerini ve takım arkadaşlarıyla uyumlu çalışmalarını sağlar. Takım sporlarında bu tür psikolojik faktörler, kolektif yeterlik algısına da doğrudan katkıda bulunur (Fransen ve diğ., 2015).

Basketbolda elit düzeyde rekabet eden sporcular, yalnızca bireysel becerilerde değil, aynı zamanda takım içindeki rollerinde de mükemmeliyet göstermelidirler. Takım kaptanlığı, liderlik, oyun kurma veya savunma liderliği gibi roller, elit sporcuların oyun üzerindeki etkisini artırır (Cotterill, 2013). Bu oyuncular, takım arkadaşlarına hem örnek olur hem de baskı altındaki anlarda takımı yönlendirme sorumluluğunu üstlenirler.

Basketbol, stratejik anlamda da elit sporculardan yüksek düzeyde oyun bilgisi talep eder. Elit oyuncular, rakip takımların zayıf yönlerini tespit edebilme, anlık taktik değişikliklerine uyum sağlama ve koç stratejilerini hızlı uygulama konusunda uzmanlaşmıştır (Sampaio ve diğ., 2015). Bu yetenekler, maçların seyrini değiştirme ve kritik anlarda galibiyete katkıda bulunma potansiyelini artırır.

Elit sporcularda yaralanma önleme ve fiziksel dayanıklılığı sürdürme stratejileri de üst düzeydedir. Düzenli kuvvet, çeviklik ve esneklik antrenmanları, performansı artırmanın yanı sıra sakatlık riskini azaltır (Ben Abdelkrim, El Fazaa ve El Ati, 2007). Aynı zamanda sporcuların beslenme, uyku ve toparlanma süreçlerini profesyonel şekilde yönetmeleri beklenir.

Sosyal açıdan, elit basketbolcuların takım içi ilişkilerde güçlü bir bağlılık geliştirmesi önemlidir. Carron ve Brawley (2008), takım bağlılığının ve sosyal uyumun, performansı ve takımın kolektif yeterlik algısını artırdığını vurgulamıştır. Bu nedenle elit basketbolcular,

yalnızca bireysel başarıya odaklanmaz, takım arkadaşlarının gelişimini ve genel takım başarısını da önemserler.

Basketbol sporunda elit sporcu olmak, çok boyutlu bir gelişim süreci gerektirir. Fiziksel, teknik, taktik ve psikolojik özelliklerin bütüncül bir şekilde gelişmesi, elit seviyede başarıya ulaşmak için temel koşuldur (Rees ve Hardy, 2000). Elit basketbolcular, bireysel performanslarının yanı sıra, takım dinamikleri, kolektif yeterlik ve liderlik becerileriyle de ön plana çıkar.

2.5.1. Elit Sporcu Kavramı

Elit sporcu, spor bilimlerinde; ulusal veya uluslararası düzeyde yarışan, kendi branşında uzmanlaşmış ve profesyonel ya da yarı profesyonel düzeyde performans sergileyen sporcuları tanımlamak için kullanılan bir terimdir (Swann, Moran ve Piggott, 2015). Bu tanım sadece fiziksel performansı değil, psikolojik, sosyal ve taktiksel yeterlilikleri de kapsar. Elit sporcular, fiziksel uygunluklarının yanı sıra, zihinsel dayanıklılık, öz düzenleme ve hedef belirleme gibi üst düzey psikolojik becerilere sahiptirler (Hanton, Fletcher ve Coughlan, 2005).

Bir sporcunun elit kabul edilmesi, yalnızca belirli bir performans seviyesine ulaşmasına değil, aynı zamanda bu seviyeyi sürdürebilmesine de bağlıdır. Araştırmalar, elit sporcuların, yoğun antrenman programlarına uyum sağlayabilme, yaralanma önleme stratejileri geliştirme ve uzun vadeli performans planlaması yapma konularında amatör sporculardan ayrıldığını göstermektedir (Baker ve Côté, 2003). Bu beceriler, uzun süreli spor kariyerlerinin temel taşlarını oluşturur.

Elit sporcular, antrenman süreçlerinde teknik ve taktik gelişim kadar zihinsel antrenmana da önem verirler. Motivasyon, odaklanma, stres yönetimi ve müsabaka kaygısı ile başa çıkma becerileri, elit seviyede başarı için kritik öneme sahiptir (Mallett ve Coulter, 2016). Özellikle takım sporlarında bu psikolojik beceriler, kolektif yeterlik algısını destekleyerek takımın genel performansını artırır (Fransen ve diğ., 2015).

Fiziksel açıdan, elit sporcular, branşlarına özgü kuvvet, hız, çeviklik, dayanıklılık ve esneklik özelliklerini en üst düzeyde geliştirirler (Bompa ve Haff, 2009). Basketbolda örneğin, hızlı yön değiştirme, patlayıcı güç ve tekrarlı sprint yeteneği, elit oyuncuların öne çıkan fiziksel özellikleri arasında yer alır (Ben Abdelkrim, El Fazaa ve El Ati, 2007). Bu özellikler, müsabaka sırasında anlık karar verme ve yüksek tempoya uyum sağlama becerileriyle birleşir.

Elit sporcuların gelişim süreci, genellikle uzun yıllar süren sistemli bir antrenman ve yarışma geçmişine dayanır. Ericsson ve diğ. (1993) tarafından öne sürülen “kasıtlı uygulama”

(deliberate practice) modeli, elit sporcuların uzmanlık kazanmak için hedef odaklı, yapılandırılmış ve sürekli geribildirim içeren antrenmanlara katıldıklarını vurgular. Bu süreç, sadece yetenekle değil, disiplin, özveri ve sürekli öğrenmeyle desteklenir.

Elit sporcu kavramı, sosyal ve kültürel bağlamlarda da önemlidir. Elit sporcular, genellikle genç sporcular için rol modeli olur, toplumsal beklentileri ve medyanın ilgisini üstlenirler (Christensen ve Sørensen, 2009). Bu durum, performans baskısını artırabilir; bu nedenle psikolojik dayanıklılık, elit sporcular için yalnızca saha içinde değil, saha dışında da gereklidir.

Uluslararası literatürde elit sporcuların psikolojik profilleri incelendiğinde, bu bireylerin yüksek içsel motivasyon, kendine güven, başarı odaklılık ve öz yeterlik algısına sahip oldukları görülür (Vealey ve Chase, 2008). Özellikle elit sporcular, başarısızlıkları öğrenme fırsatlarına dönüştürme ve olumsuzluklar karşısında çabalarını sürdürme kapasiteleriyle dikkat çekerler.

Elit sporcu kavramı aynı zamanda antrenörlük ve spor yönetimi açısından da önemlidir. Antrenörler, elit sporcuların performanslarını sürdürmeleri için bireysel ihtiyaçlara özel programlar geliştirirken; spor yöneticileri, bu sporcuların yeteneklerini maksimum düzeyde kullanabilecekleri ortamları sağlamaya çalışırlar (Martindale, Collins ve Abraham, 2007).

Elit sporcu kavramı, sadece üstün fiziksel ve teknik performansla değil, aynı zamanda psikolojik sağlamlık, sosyal etki ve profesyonel yaklaşım ile tanımlanır (Swann, Moran ve Piggott, 2015). Elit seviyeye ulaşmak, çok yönlü bir gelişim süreci gerektirirken, bu seviyede kalabilmek, disiplin, süreklilik ve yüksek düzeyde öz düzenleme gerektirir.

2.6. Özgüven ve Güveni Etkileyen Parametreler

Özgüven, farklı açılardan tanımlanabilen çok yönlü bir kavramdır. Bir tanımda “yürekli” ve “cesaret” olarak ifade edilmekte olup, bireyin kendi yeteneklerine olan inancını etkileyen bir unsur olduğu belirtilir. Hem zihinsel hem de fiziksel boyutları bulunan bir yapıdadır (Acuner, 2019). Özgüven, bireyin önce kendi memnuniyet düzeyini artırması, ardından çevresindekilerin memnuniyetini yükseltmesi süreciyle ilişkilendirilir (Şahin, 2016). Feltz’e göre (1988) özgüven, bir işe yönelik karar alma ve bu işi başarıyla tamamlama konusundaki inançtır. Bireyin yaşamında önemli bir yer tutar; belirlenen bir hedefe yönelmek ve o hedefe ulaşmakla ilişkilidir. Ayrıca geçici ya da kalıcı bir süreç olarak tanımlanabilir (Kaya, 2015; Ateş, 2020). Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre özgüven, kişinin kendine duyduğu güven duygusudur (TDK). Kugl ve arkadaşları (1983) tarafından yapılan bir araştırmada özgüven, bireyin kendisini nasıl değerlendirdiğinin ve kendisinden memnun olup olmadığının sonucu olan öznel bir duygu

olarak tanımlanmıştır. Bu kavram, yüksek veya düşük düzeyde değerlendirilebilir ve dinamiktir; yani bireyin bulunduğu durum ve koşullara göre değişim gösterebilir (Acuner, 2019).

Özgüven, bireyin tutum ve davranışları üzerinde belirleyici bir faktör olarak öne çıkar. Kişinin kendisine yönelik olumlu duygu ve düşünceleri, kendi memnuniyet düzeyi ve güçlü ya da eksik yönlerine dair farkındalığı, özgüvenin temel bileşenleri arasında yer alır (Gökkaya, 2017). Bandura'ya (1997) göre, bireyin kendisini değerli bulması, özgüvenin temel yapı taşlarından biridir (Ateş, 2020). Koç ve Gün (2007) ise özgüveni, sonradan kazanılan ve bireyin karşılaştığı sorunlarla baş etme becerisi olarak tanımlamışlardır (Kocaarslan, 2009). Özgüven, günümüze kadar birçok alanda üzerinde durulan ve araştırılan bir kavram olup, ruh sağlığı, başarı ve mutlulukla iç içe değerlendirilmektedir (Soner, 2000).

Bireyin yeteneklerinin ve duygularının farkında olması, kendisini tanıması ve sevmesi de özgüvenin bir parçasıdır (Özbey, 2004; Günalp, 2007). Özgüveni yüksek bireyler, kendilerine olan güvenleriyle öne çıkar; iyimser ve mücadeleci özelliklere sahip, yeniliğe açık, başarılı olacağına inanan ve güçlü iletişim becerileri olan kişiler olarak tanımlanır (Karabulut, 2024). Özgüven, doğuştan getirilen bir özellik değildir; yaşam içinde karşılaşılan deneyimler sonucunda şekillenir ve bu şekillenmeyle gelişen bir beceridir (Gökner, 2015; Bakırcı, 2023). Ekinci'ye göre (2013), özgüven, bireyin bir sorunla karşılaşp sonunda başarılı bir çözüm ürettiğinde kazanılan bir duygudur ve bu süreç, bireyin önce kendisini tanıması, ardından keşfetmesiyle mümkün olur (Sağlam Acar, 2022).

Özgüven, bireyin kendi yeteneklerine, bilgisine ve performansına duyduğu inanç olarak tanımlanır (Vealey, 1986). Spor psikolojisinde özgüven, bir sporcunun başarılı olma yeteneğine dair algısı ve bu algının performans üzerindeki etkisi ile yakından ilişkilidir. Özellikle elit düzeyde yarışan sporcular için özgüven, rekabet ortamında başarıya ulaşmada belirleyici bir psikolojik faktördür (Hays, Thomas, Maynard ve Bawden, 2009).

Araştırmalar, sporcularda yüksek özgüven seviyelerinin, antrenman ve müsabaka performansını olumlu etkilediğini göstermektedir. Özgüveni yüksek sporcular, zorluklar karşısında daha dirençli, stres altında daha kararlı ve beklenmedik durumlarda daha yaratıcı çözümler üretebilmektedirler (Feltz, 1988). Bununla birlikte, aşırı özgüven ise gerçekçi olmayan beklentilere yol açarak performans düşüklüğüne neden olabilir.

Özgüveni etkileyen önemli parametrelerden biri geçmiş başarı deneyimleridir. Bandura'ya (1997) göre, bireylerin daha önceki başarı deneyimleri, gelecekteki performans beklentilerini

şekillendirir. Sporcularda, özellikle kritik anlarda kazanılmış başarıların hatırlanması, özgüveni ve yeterlik algısını artırabilir. Ancak sürekli başarısızlık deneyimleri ise özgüven üzerinde olumsuz etki yaratır.

Modelleme ve gözlemsel öğrenme, sporcularda özgüveni etkileyen bir diğer önemli parametredir. Bandura (1977), bireylerin başarılı modelleri izleyerek kendi yeterlik algılarını artırbileceklerini ifade etmiştir. Takım ortamında, deneyimli sporcuların ortaya koyduğu başarılı davranışlar, daha az deneyimli sporcuların özgüven gelişimine katkıda bulunabilir.

Sosyal destek unsurları, özgüveni ve genel güven algısını etkileyen sosyal parametreler arasında yer alır. Antrenörlerden, takım arkadaşlarından, aileden veya taraftarlardan alınan destek, sporcuların kendilerine olan güvenlerini pekiştirmektedir (Rees ve Hardy, 2000). Özellikle antrenör geribildirimlerinin pozitif ve motive edici olması, sporcuların performans beklentilerini ve psikolojik dayanıklılıklarını güçlendirir.

Psikolojik hazırlık ve zihinsel antrenman teknikleri, özgüveni etkileyen psikolojik parametreler arasında öne çıkar. İmgeleme, hedef belirleme ve öz konuşma (self-talk) gibi stratejilerin kullanılması, sporcuların hem özgüven hem de yeterlik algılarını artırır (Vealey ve Chase, 2008). Bu stratejiler, sporcunun stresle baş etme ve dikkatini odaklama becerilerini geliştirerek performansı destekler.

Fizyolojik durum ve fiziksel uygunluk, sporcuların kendilerine olan güvenlerini doğrudan etkiler. Yüksek düzeyde fiziksel kondisyon ve antrenmanlara hazırlanmışlık hissi, sporcuların özgüvenlerini artırır (Woodman ve Hardy, 2003). Ters durumda, sakatlıklar veya kondisyon eksiklikleri, özgüvenin azalmasına neden olabilir.

Kolektif yeterlik algısı, bireysel özgüveni tamamlayan önemli bir takım parametresidir. Fransen ve diğ. (2015), takımın birlikte başarıma inancının, bireylerin kendi yeteneklerine duyduğu güveni de olumlu etkilediğini belirtmiştir. Takım dayanışması, ortak hedefler ve etkili iletişim hem bireysel hem de kolektif özgüveni destekler.

Özgüveni etkileyen bir diğer parametre de kişilik özellikleridir. Yapılan araştırmalar, içsel motivasyonu yüksek, başarıya odaklı ve rekabetçi bireylerin, spor ortamında daha yüksek özgüven geliştirme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Jones ve Hanton, 2001). Aynı zamanda, kaygıya yatkınlık veya düşük stres toleransı, özgüven seviyesini olumsuz etkileyebilir.

Sporcularda özgüven ve güven algısı, çok sayıda bireysel, sosyal ve çevresel faktörün etkileşimiyle şekillenir. Bu faktörlerin dengeli yönetimi hem bireysel performans hem de takım

başarısı açısından kritik öneme sahiptir (Vealey, 2001). Antrenörlerin, spor psikologlarının ve sporcuların bu parametreleri dikkate alarak çalışmaları, başarıya giden yolda önemli bir avantaj sağlar.

3. YÖNTEM

Bu çalışma da elit basketbol oyuncularının gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerini belirlemek ve bu düzeylerin yaş, cinsiyet, spor yılı, lig düzeyi ve millilik durumu gibi değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğini incelemek amaçlanmıştır.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, ilişkisel tarama modeli çerçevesinde yürütülmüştür. Bu model, belirli bir zaman dilimi içinde, araştırma evreninin tamamında ya da seçilen bir örneklem grubunda mevcut olan durumu, herhangi bir müdahalede bulunmaksızın ve kendi koşulları içinde olduğu gibi tanımlamayı amaçlar. Araştırmanın temel hedefi, elde edilen verilerle evren hakkında genel bir değerlendirme yapabilmektir (Karasar, 2017). Çalışmada, elit düzeyde basketbol oynayan sporcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerinin; cinsiyet, yaş, spor yaşı (antrenman yaşı), oynadıkları lig türü ve milli sporcu olma durumuna göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmada hem karşılaştırmalı hem de ilişki arayıcı analizlere yer verilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini, 2024-2025 sezonunda Türkiye'de çeşitli liglerde aktif olarak oynayan elit düzeyde 201 basketbolcu oluşturmaktadır. Katılımcıların 92'si erkek, 109'u kadındır. Sporcular farklı yaş gruplarını, lig düzeylerini ve spor yaşlarını temsil etmektedir. Katılımcıların seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanma Araçları

Katılımcı Bilgi Formu

Katılımcılara demografik bilgilerini belirlemeye yönelik sorular yer almıştır. Bu sorular, katılımcıların cinsiyetleri, yaşları, oynadıkları lig türü (Basketbol Süper Ligi veya Yerel Lig), milli sporcu olup olmadıkları ve spor yılları (sporla kaç yıldır ilgilendikleri) gibi temel özelliklerini kapsamaktadır. Bu bilgiler, çalışmada bağımsız değişkenler olarak değerlendirilmiş ve analizlerde gruplar arası farkları incelemek için kullanılmıştır.

Sporda Gözlemsel Kolektif Yeterlik Ölçeği

Bu çalışmada, sporcularda gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerini belirlemek amacıyla Sporda Gözlemsel Kolektif Yeterlik Ölçeği (Observational Collective Efficacy Scale for Sports

– OCESS) kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması Şenel, Yıldız, Görgülü ve Adiloğulları (2023) tarafından yapılmıştır. Ölçek, takım sporlarında sporcuların takım arkadaşlarının birbirine duyduğu güveni ve takım olarak başarılı olma inancını ölçmeyi amaçlayan tek boyutlu bir yapıdadır. Toplam 8 madde içeren ölçek, 7’li Likert tipi bir derecelendirme ölçeği şeklindedir (1 = Kesinlikle Katılmıyorum, 7 = Kesinlikle Katılıyorum). Türkçe formun geçerlik çalışmasında, ölçeğin yapı geçerliği Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile test edilmiş ve madde faktör yüklerinin 0,64 ile 0,88 arasında değiştiği rapor edilmiştir. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliği Pearson korelasyon analizi ile sınanmıştır. İç tutarlılık katsayısı oldukça yüksek bulunmuş, ölçeğin genel güvenirliği Cronbach Alfa = 0,93 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, ölçeğin sporcuların kolektif yeterlik inançlarını değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın çalışma grubunu gönüllü olarak katılım sağlayacak elit basketbol sporcuları oluşturmuştur. Kişilerden araştırmaya dâhil olmayı istemeyen veya soru formunu eksik ya da hatalı dolduranlar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Veriler Google formlar kullanarak sanal ortamda toplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizi için IBM SPSS Statistics 26.0 programı kullanılmıştır. Analiz sürecinde öncelikle, verilerin dağılımını değerlendirmek amacıyla tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, minimum, maksimum, medyan, çarpıklık ve basıklık değerleri) hesaplanmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğunu test etmek için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testleri uygulanmıştır. Normallik testleri sonucunda verilerin normal dağılmadığı belirlenmiş, bu nedenle parametrik olmayan testler tercih edilmiştir. İki bağımsız grup arasındaki farkları belirlemek için Mann-Whitney U testi, ikiden fazla grup arasındaki farkları incelemek için ise Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Ayrıca, bağımsız değişkenler (cinsiyet, yaş grubu, lig türü, millilik durumu, spor yılı) ile bağımlı değişken (gözlemsel kolektif yeterlik puanları) arasındaki ilişkileri değerlendirmek amacıyla Spearman’s rho korelasyon analizi yapılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların Değişkenlere Göre Dağılımları

Değişkenler	Kategori	Frekans (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	94	46,3
	Kadın	109	53,7
Yaş Grubu	19–24 yaş	60	29,6
	25–30 yaş	99	48,8
	31 ve üstü	44	21,7
Lig Türü	Basketbol Süper Ligi	186	91,6
	Yerel Basketbol Ligi	17	8,4
Millilik Durumu	Milli sporcu	24	11,8
	Milli olmayan	179	88,2

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların %46,3'ünün erkek, %53,7'sinin kadın olduğu görülmektedir. Yaş gruplarında en geniş katılım %48,8 ile 25–30 yaş aralığında olup, bunu %29,6 ile 19–24 yaş ve %21,7 ile 31 yaş ve üzeri grup takip etmektedir. Lig türüne göre, büyük çoğunluğun (%91,6) Basketbol Süper Ligi'nde oynadığı, yalnızca %8,4'ünün Yerel Basketbol Ligi'nde mücadele ettiği belirlenmiştir. Katılımcıların millilik durumlarına bakıldığında, %88,2'sinin milli sporcu olmadığı, %11,8'inin ise milli takım geçmişine sahip olduğu görülmektedir. Spor yılı açısından değerlendirildiğinde ise katılımcıların %54,2'si 11–16 yıl arası spor geçmişine sahipken, %31,0'ının 17 yıl ve üzeri, %14,8'inin ise 5–10 yıl arası deneyime sahip olduğu saptanmıştır.

Tablo 2. Gözlemsel Kolektif Yeterlik Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri

Kolektif Yeterlik Toplam Puan	Mean	31,5522	,33352
	95% Confidence Interval for	Lower Bound	30,8946
	Mean	Upper Bound	32,2099
	5% Trimmed Mean		32,2167
	Median		33,0000
	Variance		22,359
	Std. Deviation		4,72848
	Minimum		7,00
	Maximum		35,00
	Range		28,00
	Interquartile Range		5,00
	Skewness	-2,331	0,172
	Kurtosis	7,017	0,341

Tablo 3. Normallik Testi Sonuçları

Kolmogorov-Smirnov	Shapiro-Wilk
--------------------	--------------

	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Kolektif Yeterlik	0,233	201	0,000	0,729	201	0,000
Toplam Puan						

Her iki testte de $p < .05$ bulunduğundan, verilerin normal dağılmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle parametrik olmayan testler kullanılmıştır (Tablo 2., Tablo 3)

Tablo 4. Cinsiyete Göre Kolektif Yeterlik Puanları (Mann-Whitney U Testi)

Cinsiyet	N	Ort. (Mean)	SS	Min.	Maks.	Ort. Sıra (Mean Rank)	Mann-Whitney U	Z	p
Erkek	92					99,36			
		1,5369	0,49987	1,00	2,00		4863,00	-0,380	0,704
Kadın	109					102,39			

* $p < 0.05$; * $p < 0.01$ anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre gözlemsel kolektif yeterlik puanları incelendiğinde, erkek ve kadın sporcular arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı gözlemlenmektedir ($p > 0.05$). Hem aritmetik ortalamalar hem de sıralama ortalamaları oldukça yakındır, bu da cinsiyetin kolektif yeterlik algısında belirleyici bir değişken olmadığını düşündürmektedir.

Tablo 5. Yaş Gruplarına Göre Kolektif Yeterlik Puanları (Kruskal-Wallis H Testi)

Yaş Grubu	N	Ort. (Mean)	Standart Sapma (SS)	Min.	Maks.	Ort. Sıra (Mean Rank)	Kruskal-Wallis H	df	p
19-24	58					87,45			
25-30	99	1,9212	0,71317	1,00	3,00	101,55	7,232	2	0,027*
31 ve üstü	44					117,64			

* $p < 0.05$; * $p < 0.01$ anlamlı kabul edilmiştir.

Yaş grupları arasında yapılan Kruskal-Wallis testi sonucunda (Tablo 5), gözlemsel kolektif yeterlik puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$). En yüksek sıralama ortalaması 31 yaş ve üzeri grupta gözlenmiştir, bu da yaşla birlikte takım performansına duyulan güvenin artabileceğini göstermektedir.

Tablo 6. Lig Türüne Göre Kolektif Yeterlik Puanları (Mann-Whitney U Testi)

Lig Türü	N	Ort. (Mean)	SS	Min.	Maks.	Ort. Sıra (Mean Rank)	Mann-Whitney U	Z	p
Basketbol Süper Ligi	186					105,39			
Yerel Basketbol Ligi	15	1,0739	0,26224	1,00	2,00	46,57	578,50	-3,898	0,001*

* $p < 0.05$; * $p < 0.01$ anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 6 da, lig türüne göre yapılan analizde, Basketbol Süper Ligi'nde oynayan sporcuların gözlemsel kolektif yeterlik puanlarının Yerel Lig oyuncularına kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu sonuç, üst düzey ligdeki sporcuların takım içi performans ve dayanışma algılarının daha güçlü olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Millilik Durumuna Göre Kolektif Yeterlik Puanları (Mann-Whitney U Testi)

Millilik Durumu	N	Ort. (Mean)	SS	Min.	Maks.	Ort. Sıra (Mean Rank)	Mann-Whitney U	Z	p
Milli Sporcu	24					121,77			
Milli Olmayan	177	1,8818	0,32367	1,00	2,00	98,18	1625,50	-1,929	0,054

* $p < 0.05$; * $p < 0.01$ anlamlı kabul edilmiştir.

Millilik durumuna göre analizde, milli sporcuların gözlemsel kolektif yeterlik puanlarının milli olmayan sporculara göre daha yüksek olduğu gözlenmiş, ancak fark istatistiksel olarak anlamlılık göstermemektedir ($p > 0.05$).

Tablo 8. Spor Yılına Göre Kolektif Yeterlik Puanları (Kruskal-Wallis H Testi)

Spor Yılı Grubu	N	Ort. (Mean)	Standart Sapma (SS)	Min.	Maks.	Ort. Sıra (Mean Rank)	Kruskal-Wallis H	df	p
5-10 yıl	30					89,35			
11-16 yıl	108	2,1626	0,65866	1,00	3,00	96,58	5,390	2	0,068
17 yıl ve üstü	63					114,13			

* $p < 0.05$; * $p < 0.01$ anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 8 de, spor yılı grupları arasında yapılan Kruskal-Wallis testi sonucu istatistiksel olarak anlamlılık göstermemektedir ($p > 0.05$). Daha uzun spor yılına sahip olan sporcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir, bu da tecrübenin takım algısı üzerinde etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 9. Kolektif Yeterlik ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon (Spearman's rho)

Değişken	Korelasyon Katsayısı (ρ)	p Değeri	Anlamlılık
Yaş	0,190**	0,007	$p < 0.01$
Spor Yılı	0,161*	0,022	$p < 0.05$

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$ anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 9 incelendiğinde, Spearman's rho korelasyon analizine göre, kolektif yeterlik düzeyi ile yaş ve spor yılı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu gözlemlenmektedir ($p < 0.01$ ve $p < 0.05$). Yani, yaş ve deneyim arttıkça sporcuların takım arkadaşlarına duyduğu güven

artmaktadır. (Korelasyon yorumları, değişkenlerin kodlama sıralarına göre yapılmıştır. Kodlamalar; 19–24 yaş=1 25–30 yaş=2 31 yaş ve st=3, 5–10 yıl=1 11–16 yıl=2 17 yıl ve st=3)

5. TARTIŞMA

Bu çalışma, elit düzeyde basketbol oynayan sporcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerinin demografik ve sportif değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma bulguları, takım sporlarında önemli bir psikososyal yapı olan kolektif yeterliğin; cinsiyet, yaş, lig düzeyi, millilik durumu ve spor yılı gibi faktörlerden nasıl ve ne düzeyde etkilendiğini ortaya koymuştur.

Cinsiyet Değişkenine Göre Kolektif Yeterlik Algısı

Araştırmamızda, cinsiyet değişkenine göre gözlemsel kolektif yeterlik puanları incelendiğinde, erkek ve kadın sporcular arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Bu bulgu, cinsiyetin kolektif yeterlik algısı üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir.

Literatürde, cinsiyetin kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisi konusunda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bazı çalışmalar, kadın sporcuların kolektif yeterlik düzeylerinin erkek sporculara göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Örneğin, Short ve arkadaşları (2017), kadın sporcuların kolektif yeterlik puanlarının erkek sporculara kıyasla daha yüksek olduğunu rapor etmişlerdir. Benzer şekilde, Sharma ve Sayal (2025), kadın sporcuların kolektif yeterlik düzeylerinin erkek sporculardan daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bu sonuçlar, kadın sporcuların takım içi etkileşimlerde daha yüksek bir kolektif yeterlik algısına sahip olabileceğini düşündürmektedir.

Öte yandan, bazı araştırmalar cinsiyetler arasında kolektif yeterlik düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Örneğin, Zumeta ve arkadaşları (2015), cinsiyetin kolektif yeterlik algısı üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Bu bulgu, bizim çalışmamızın sonuçlarıyla da örtüşmektedir.

Cinsiyetin kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisinin farklı çalışmalarda farklı sonuçlar vermesi, bu ilişkinin kültürel, sosyal ve yapısal faktörlere bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Örneğin, takım içi iletişim, liderlik tarzı, takımın yapısı ve spor branşı gibi faktörler, cinsiyetin kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisini değiştirebilir. Ayrıca, cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal beklentiler ve stereotipler de bu algıyı etkileyebilir.

Sonuç olarak, çalışmamızda cinsiyetin kolektif yeterlik algısı üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Bu bulgu, takım sporlarında cinsiyetin kolektif yeterlik algısı üzerinde tek başına belirleyici bir faktör olmadığını, diğer sosyal ve yapısal faktörlerin de bu algıyı etkileyebileceğini göstermektedir. Bu nedenle, gelecekte yapılacak araştırmalarda, cinsiyetin

kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisi, takım yapısı, liderlik tarzı ve kültürel faktörler gibi değişkenlerle birlikte incelenmelidir.

Yaş Değişkenine Göre Kolektif Yeterlik Algısı

Araştırmamızda, yaş değişkenine göre gözlemsel kolektif yeterlik puanları incelendiğinde, yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$). En yüksek sıralama ortalaması 31 yaş ve üzeri grupta gözlenmiştir, bu da yaşla birlikte takım performansına duyulan güvenin artabileceğini göstermektedir.

Literatürde, yaşın kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisi konusunda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bazı çalışmalar, yaşın kolektif yeterlik algısı üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını belirtmiştir. Örneğin, Salles ve arkadaşları (2019), 9.5 ila 15.5 yaş aralığındaki genç basketbolcular arasında yaşın kolektif yeterlik algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını bulmuşlardır. Benzer şekilde, Zumeta ve arkadaşları (2015), 10 ila 17 yaş aralığındaki genç basketbolcular arasında yaş grupları arasında kolektif yeterlik düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığını belirtmişlerdir.

Öte yandan, bazı araştırmalar yaşın kolektif yeterlik algısı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Örneğin, Hochii ve arkadaşları (2012), Japon üniversite sporcuları arasında yaşın kolektif yeterlik algısı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu rapor etmişlerdir. Bu bulgu, yaşla birlikte sporcuların takım içi etkileşimlerde daha yüksek bir kolektif yeterlik algısına sahip olabileceğini düşündürmektedir.

Yaşın kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisinin farklı çalışmalarda farklı sonuçlar vermesi, bu ilişkinin kültürel, sosyal ve yapısal faktörlere bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Örneğin, takım içi iletişim, liderlik tarzı, takımın yapısı ve spor branşı gibi faktörler, yaşın kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisini değiştirebilir. Ayrıca, yaşla birlikte artan deneyim ve olgunluk düzeyi de bu algıyı etkileyebilir.

Sonuç olarak, çalışmamızda yaşın kolektif yeterlik algısı üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, takım sporlarında yaşın kolektif yeterlik algısı üzerinde önemli bir faktör olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, gelecekte yapılacak araştırmalarda, yaşın kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisi, takım yapısı, liderlik tarzı ve kültürel faktörler gibi değişkenlerle birlikte incelenmelidir.

Lig Düzeyine Göre Kolektif Yeterlik Algısı

Araştırmamızda, lig düzeyine göre yapılan analizde, Basketbol Süper Ligi'nde oynayan sporcuların gözlemsel kolektif yeterlik puanlarının Yerel Lig oyuncularına kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu sonuç, üst düzey ligdeki sporcuların takım içi performans ve dayanışma algılarının daha güçlü olduğunu göstermektedir.

Literatürde, lig düzeyinin kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisi konusunda çeşitli bulgular mevcuttur. Örneğin, Hosseini Keshtan ve arkadaşları (2010), İran profesyonel voleybol liginde yaptıkları çalışmada, başarılı takımların kolektif yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğunu ve bu durumun antrenör davranışlarıyla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Myers ve arkadaşları (2004), Amerikan kolej futbol takımlarında yaptıkları uzunlamasına çalışmada, kolektif yeterlik düzeylerinin takım performansını olumlu yönde etkilediğini ve bu etkinin zamanla arttığını rapor etmişlerdir.

Üst düzey liglerdeki sporcuların daha yüksek kolektif yeterlik algısına sahip olmalarının birkaç nedeni olabilir. İlk olarak, üst düzey liglerdeki takımlar genellikle daha fazla kaynak, deneyimli antrenörler ve gelişmiş antrenman olanaklarına sahiptir. Bu faktörler, takım üyeleri arasında daha güçlü bir güven ve iş birliği duygusu oluşturabilir. İkinci olarak, üst düzey liglerdeki rekabet seviyesi daha yüksektir, bu da sporcuların takım arkadaşlarına olan güvenlerini artırabilir. Üçüncü olarak, üst düzey liglerdeki takımlar genellikle daha uzun süre birlikte oynayan oyunculardan oluşur, bu da takım içi uyumu ve kolektif yeterlik algısını güçlendirebilir.

Ancak, bazı çalışmalar lig düzeyinin kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu veya diğer faktörlerle etkileşim halinde olduğunu belirtmiştir. Örneğin, Bray (2004), grup hedeflerinin ve kolektif yeterlik algısının grup performansı üzerindeki etkilerini incelediği çalışmada, kolektif yeterlik algısının grup hedefleriyle birlikte performansı etkilediğini, ancak bu etkinin lig düzeyinden bağımsız olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Ramzaninezhad ve arkadaşları (2009), profesyonel voleybol takımlarında yaptıkları çalışmada, kolektif yeterlik ile grup uyumu ve takım performansı arasında anlamlı ilişkiler bulmuş, ancak lig düzeyinin bu ilişkiler üzerindeki etkisini vurgulamamışlardır.

Sonuç olarak, çalışmamızda elde edilen bulgular, üst düzey liglerde oynayan sporcuların kolektif yeterlik algılarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, üst düzey liglerdeki takımların daha güçlü takım içi güven ve iş birliği duygusuna sahip olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, literatürdeki bazı çalışmalar lig düzeyinin kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisinin sınırlı olabileceğini veya diğer faktörlerle etkileşim halinde olduğunu

belirtmektedir. Bu nedenle, gelecekte yapılacak araştırmalarda, lig düzeyinin kolektif yeterlik algısı üzerindeki etkisi, takım yapısı, antrenör davranışları ve grup hedefleri gibi değişkenlerle birlikte incelenmelidir.

Millilik Durumuna Göre Kolektif Yeterlik Algısı

Bu araştırmada, katılımcıların millilik durumuna göre gözlemsel kolektif yeterlik puanları karşılaştırılmış ve milli sporcuların kolektif yeterlik düzeylerinin milli olmayanlara kıyasla daha yüksek olduğu, ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığı belirlenmiştir ($p > .05$). Bu durum, milli takım deneyiminin kolektif yeterlik algısı üzerinde olumlu bir eğilim gösterebileceğini işaret etse de, bu etkinin istatistiksel düzeyde anlamlı olmadığına dikkat çekmektedir.

Bandura'nın (1997) z-yeterlik kuramı, bireylerin başarı geçmişleri, modelleme yoluyla öğrenme ve başa çıkma deneyimlerinin öz yeterlik inançlarını şekillendirdiğini ne sürer. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, milli takım deneyimi, sporcuların yüksek performans düzeyine, disiplinli çalışma ortamlarına ve uluslararası rekabet ortamlarına maruz kalmaları nedeniyle, yalnızca bireysel değil aynı zamanda kolektif yeterlik algılarını da olumlu etkileyebilir (Bandura, 1997; Zaccaro et al., 1995). Bu bağlamda, çalışmamızda elde edilen sonuç, bu kuramsal öngörüyle tutarlılık göstermektedir; ancak elde edilen farkın anlamlılık düzeyine ulaşmamış olması, etkileyici değişkenlerin çok yönlü ve karmaşık olabileceğini düşündürmektedir.

Literatürde, milli düzeyde spor yapan sporcuların kolektif yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Feltz ve Lirgg (2001) ile Kozub ve McDonnell (2000), milli takım tecrübesinin kolektif yeterlik üzerinde pozitif etkiler yarattığını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde, Ramzaninezhad ve Keshtan (2009), milli sporcuların takım uyumu ve antrenörle ilişkileri açısından daha olumlu kolektif yeterlik algısına sahip olduğunu bildirmiştir.

Ancak diğer yandan, bazı araştırmalar millilik deneyiminin kolektif yeterlik üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığını, bu ilişkinin takım dinamikleri, liderlik stili, takım süresi ve iç iletişim gibi aracı değişkenler tarafından şekillendiğini savunmaktadır (Bray, 2004; Beauchamp et al., 2007). Özellikle kısa süreli milli takım deneyimlerinin bu algıyı kalıcı olarak etkileyemeyeceği, takımda geçirilen srenin niteliği ve rollerin bu bağlamda daha belirleyici olabileceği öne sürülmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada milli sporcuların kolektif yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlemlense de, farkın istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmaması dikkat çekicidir. Bu durum, milli takım deneyiminin kolektif yeterlik üzerinde pozitif bir etki yaratma potansiyeline sahip olabileceğini, ancak bu etkinin anlamlı düzeye ulaşması için daha farklı yapısal veya psikososyal faktörlerin de devreye girmesi gerektiğini düşündürmektedir. Gelecek çalışmalarda, millilik değişkeninin etki süresi, pozisyon, liderlik rolü ve takım içi iletişim kalitesi gibi etkenlerle birlikte modellenmesi önerilmektedir.

Spor Yılına Göre Kolektif Yeterlik Algısı

Araştırmamızda, katılımcıların spor yılına göre gözlemsel kolektif yeterlik puanları karşılaştırılmış ve 17 yıl ve üzeri spor deneyimine sahip olan sporcuların kolektif yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiş, ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Bu sonuç, deneyim süresinin kolektif yeterlik algısı üzerinde belirleyici bir faktör olabileceğine dair bir eğilim ortaya koysa da, bu etkinin istatistiksel düzeyde desteklenmediğini göstermektedir.

Spor yılı, sporcuların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda bilişsel ve sosyal yeterlik algılarının gelişiminde önemli bir rol oynayabilir. Bandura'nın (1997) öz-yeterlik kuramına göre, bireylerin geçmiş başarıları ve başa çıkma deneyimleri, öz-yeterlik ve kolektif yeterlik inançlarını şekillendirir. Bu bağlamda, uzun süreli spor deneyimi; takım içi iş birliği, iletişim, rol paylaşımı ve stratejik karar alma gibi süreçleri daha etkin biçimde yönetme becerilerini geliştirebilir (Zaccaro et al., 1995).

Bu yönde pozitif ilişkilere işaret eden çalışmalar da literatürde yer almaktadır. Örneğin, Feltz ve Lirgg (2001), uzun süreli takım tecrübesinin kolektif yeterlik üzerinde olumlu etkiler yarattığını belirtmişlerdir. Kozub ve McDonnell (2000) ise takım üyeleri arasında geçen zamanın kolektif yeterlik algısını artırabildiğini rapor etmiştir. Benzer biçimde, Ramzaninezhad ve Keshtan (2009), uzun süreli takım deneyimine sahip elit sporcuların daha güçlü bir kolektif yeterlik algısına sahip olduklarını ortaya koymuştur. Yukelson (1997), Vealey (2005) ve Myers et al. (2004) da deneyimli sporcuların takım uyumu, iletişim becerileri ve ortak hedeflere bağlılık gibi unsurlar açısından daha güçlü bir kolektif yeterlik düzeyi sergileyebileceğini ifade etmişlerdir.

Ancak diğer yandan, bazı araştırmalar spor deneyiminin kolektif yeterlik üzerindeki etkisinin doğrudan olmadığını ve bu ilişkinin takım dinamikleri, liderlik biçimi ve takım içi etkileşim gibi aracı değişkenlerle şekillenebileceğini savunmaktadır (Bray, 2004; Beauchamp et al.,

2007). Özellikle deneyimin süresinden çok kalitesi, sürekliliği ve takım yapısıyla olan etkileşimi bu algının gelişiminde belirleyici olabilir.

Sonuç olarak, mevcut çalışmada daha uzun spor geçmişine sahip sporcuların kolektif yeterlik düzeyleri yüksek görünse de, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum, spor yılı ile kolektif yeterlik arasındaki ilişkinin tek başına yeterli olmadığını, daha çok takım içi sosyal yapı, deneyimin niteliği ve bireyin takım içerisindeki rolü gibi değişkenlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Gelecek araştırmalarda, spor yılına ilişkin ölçümlerin yalnızca niceliksel değil, niteliksel yönlerinin de analiz edilmesi önerilmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, elit düzeyde basketbol oynayan sporcuların gözlemsel kolektif yeterlik düzeylerinin cinsiyet, yaş, lig düzeyi, millilik durumu ve spor yılı gibi demografik ve sportif değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma bulguları, kolektif yeterlik algısının bazı değişkenlerle anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu, bazı değişkenlerde ise anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymuştur.

Araştırma bulgularına göre, cinsiyet değişkenine göre sporcuların kolektif yeterlik algılarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, cinsiyetin tek başına kolektif yeterlik algısını belirleyen bir unsur olmadığını, bu ilişkinin takım yapısı, liderlik tarzı ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi diğer sosyal ve yapısal değişkenlerle birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Yaş değişkeni açısından ise, 31 yaş ve üzeri sporcuların daha yüksek kolektif yeterlik algısına sahip olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu durum, yaşla birlikte edinilen deneyim ve olgunluk düzeyinin, takım içi etkileşimler ve güven inşası gibi süreçleri olumlu yönde etkileyebileceğini düşündürmektedir.

Lig düzeyine göre yapılan analizde, Basketbol Süper Ligi'nde oynayan sporcuların Yerel Lig oyuncularına kıyasla daha yüksek kolektif yeterlik algısına sahip oldukları ve bu farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, üst düzey liglerdeki sporcuların daha güçlü takım dinamiklerine, daha iyi antrenman koşullarına ve daha gelişmiş bir iş birliği kültürüne sahip olabileceğini ortaya koymaktadır.

Millilik durumu açısından, milli sporcuların kolektif yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiş; ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç, millilik deneyiminin potansiyel olarak olumlu etkiler barındırdığını, fakat bu etkinin istatistiksel anlamlılığa ulaşabilmesi için deneyimin süresi, takım içindeki rol ve liderlik gibi değişkenlerin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Spor yılı değişkenine göre ise, 17 yıl ve üzeri deneyime sahip sporcuların daha yüksek kolektif yeterlik algısına sahip oldukları gözlenmiş, ancak bu fark da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu durum, spor deneyiminin süresinden çok kalitesi, niteliği ve takım içi dinamiklerle olan etkileşiminin belirleyici olabileceğine işaret etmektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Takım dinamiklerini ve kolektif yeterlik algısını etkileyen faktörler çok boyutlu olarak ele alınmalıdır. Özellikle liderlik tarzı, takım yapısı, takım içi iletişim ve sosyal

etkileşim kalitesi gibi değişkenler gelecekteki çalışmalarda bütüncül bir biçimde incelenmelidir.

2. Yaş ve lig düzeyinin kolektif yeterlik üzerindeki anlamlı etkisi göz önünde bulundurularak, genç ve alt lig sporcularına yönelik takım içi iletişim, güven inşası ve ortak hedef oluşturma odaklı eğitim programları geliştirilebilir.
3. Millilik durumu ve spor yılı gibi değişkenlerin etkisi, yalnızca niceliksel değil niteliksel yönleriyle de analiz edilmelidir. Sporcuların takımla geçirdikleri süre, oynadıkları pozisyon, liderlik rolleri ve takım içinde üstlendikleri sorumluluklar gibi etkenler araştırmalara dahil edilmelidir.
4. Kolektif yeterlik algısını geliştirmeye yönelik uygulamalı müdahale çalışmaları (örneğin takım içi güven oyunları, liderlik geliştirme atölyeleri) planlanarak, bu yapı üzerindeki değişkenlerin nedensel ilişkileri daha net ortaya konabilir.
5. Gelecekte yapılacak çalışmaların farklı spor branşlarında ve farklı yaş gruplarındaki örneklerle genişletilmesi, bulguların genellenebilirliğini artıracaktır. Ayrıca kültürel bağlamın da dikkate alınarak uluslararası karşılaştırmalı çalışmalar yapılması önerilmektedir.
6. Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı derinlemesine görüşme ve odak grup çalışmalarının, sporcuların kolektif yeterlik algılarını şekillendiren öznel deneyimleri anlamada önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma elit düzeydeki basketbolcularda kolektif yeterlik algısının bazı demografik ve sportif değişkenlere göre farklılaştığını ortaya koymuş; ancak bu ilişkinin karmaşık, çok etkenli bir yapıda olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda, hem bilimsel araştırmalarda hem de antrenman süreçlerinde kolektif yeterlik olgusunun çok boyutlu değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Acuner, A. (2012). Farklı dansları yapan bireylerin çeşitli değişkenlere göre özgüven ve öz-yeterliklerinin karşılaştırılması [Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Trabzon.
- Ateş, A. (2020). Öğrencilerin özgüven ve sorumluluk duygusunun akademik başarı üzerindeki rolü [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı]. İstanbul.
- Baker, J., & Côté, J. (2003). Factors influencing the development of elite athlete performance. *Journal of Sports Science and Medicine*, 2(1), 1–9.
- Bakırcı, F. (2023). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin sportmenlik davranışı ile özgüven düzeylerinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. Ardahan.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman.
- Bandura, A. (2000). Exercise of human agency through collective efficacy. *Current Directions in Psychological Science*, 9(3), 75–78. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00064>
- Barsade, S. G. (2002). The ripple effect: Emotional contagion and its influence on group behavior. *Administrative Science Quarterly*, 47(4), 644–675. <https://doi.org/10.2307/3094912>
- Beauchamp, M. R., Bray, S. R., Eys, M. A., & Carron, A. V. (2007). Role ambiguity, role efficacy, and role performance: Multidimensional and mediational relationships within interdependent sport teams. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 6(3), 229–242. <https://doi.org/10.1037/1089-2699.6.3.229>
- Ben Abdelkrim, N., El Fazaa, S., & El Ati, J. (2007). Time-motion analysis and physiological data of elite under-19-year-old basketball players during competition. *British Journal of Sports Medicine*, 41(2), 69–75.
- Bompa, T., & Haff, G. (2009). *Periodization: Theory and methodology of training* (5th ed.). Human Kinetics.
- Bray, S. R. (2004). Collective efficacy, group goals, and group performance of a muscular endurance task. *Small Group Research*, 35(2), 230–238. <https://doi.org/10.1177/1046496403260530>
- Callow, N., Hardy, L., & Hall, C. (2001). The effects of a motivational general-mastery imagery intervention on the sport confidence of high-level badminton players. *Research Quarterly*

- Carron, A. V., & Brawley, L. R. (2008). Group dynamics in sport. *Fitness Information Technology*.
- Chelladurai, P., & Saleh, S. D. (1980). Dimensions of leader behavior in sports: Development of a leadership scale. *Journal of Sport Psychology*, 2(1), 34–45.
- Christensen, M. K., & Sørensen, J. K. (2009). Sport or school? Dreams and dilemmas for talented young Danish football players. *European Physical Education Review*, 15(1), 115–133.
- Cotterill, S. T. (2013). *Team psychology in sports: Theory and practice*. Routledge.
- Cumming, J., & Williams, S. E. (2012). The role of imagery in performance. In S. Murphy (Ed.), *The Oxford handbook of sport and performance psychology* (pp. 213–232). Oxford University Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Römer, C. (1993). The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100(3), 363–406.
<https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.3.363>
- Espina, D. A. (2024). Enhancing the self and collective efficacy of student-athletes in collegiate sport teams: A teambuilding intervention. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 12(2), 128–137. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11234618>
- Feltz, D. L. (1988). Self-confidence and sports performance. *Exercise and Sport Sciences Reviews*, 16, 423–457.
- Feltz, D. L. (2007). Self-confidence and sport performance. In D. Smith & M. Bar-Eli (Eds.), *Essential readings in sport and exercise psychology* (ss. 278–288). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
- Feltz, D. L., & Lirgg, C. D. (2001). Self-efficacy beliefs of athletes, teams, and coaches. In R. N. Singer, H. A. Hausenblas, & C. M. Janelle (Eds.), *Handbook of sport psychology* (2nd ed., ss. 340–361). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Feltz, D. L., Short, S. E., & Sullivan, P. J. (2008). Self-efficacy theory in sport. In *Self-efficacy in sport* (ss. 4–36). Champaign, IL: Human Kinetics.
- FIBA (International Basketball Federation). (2020). *Official basketball rules 2020*.
<https://www.fiba.basketball>
- Fransen, K., Haslam, S. A., Steffens, N. K., Mallett, C. J., Peters, K., & Boen, F. (2015). Believing in “us”: Exploring leaders’ capacity to enhance team confidence and performance by building a sense of shared social identity. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 21(1), 89–100.

- Fransen, K., Kleinert, J., Dithurbide, L., Vanbeselaere, N., & Boen, F. (2014). Collective efficacy or team outcome confidence? Development and validation of the Observational Collective Efficacy Scale for Sports (OCESS). *International Journal of Sport Psychology*, 45, 121–137.
- Fransen, K., Mallett, C. J., Guivernau, M., ve Boen, F. (2017). Social identity and leadership in sport: Developing and testing the social identity approach to leadership. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 6(1), 68–84.
- Fransen, K., Vanbeselaere, N., De Cuyper, B., Vande Broek, G., & Boen, F. (2017). The myth of the team captain as principal leader: Extending the athlete leadership classification within sport teams. *Journal of Sports Sciences*, 32(14), 1389–1397. <https://doi.org/10.1080/02640414.2014.955528>
- Gould, D., Dieffenbach, K., & Moffett, A. (2002). Psychological characteristics and their development in Olympic champions. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14(3), 172–204. <https://doi.org/10.1080/10413200290103482>
- Gökkaya, D., & Biçer, T. (2017). Psikolojik beceri kıstası olarak özgüvenin, elit sporcuların performansına katkısı; Boks Milli Takımı örneği. *Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 16–28.
- Gökner, Ö. (2015). Özgüven kazanmak. Arkadaş Yayınevi.
- Gross, J. J. (2015). Emotion regulation: Current status and future prospects. *Psychological Inquiry*, 26(1), 1–26. <https://doi.org/10.1080/1047840X.2014.940781>
- Guillot, A., & Collet, C. (2008). Construction of the motor imagery integrative model in sport: A review and theoretical investigation of motor imagery use. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(1), 31–44. <https://doi.org/10.1080/17509840701823139>
- Gully, S. M., Incalcaterra, K. A., Joshi, A., & Beaubien, J. M. (2002). A meta-analysis of team-efficacy, potency, and performance: Interdependence and level of analysis as moderators of observed relationships. *Journal of Applied Psychology*, 87(5), 819–832. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.87.5.819>
- Güenalp, A. (2007). Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı]. Konya.
- Hanrahan, S. J., & Cerin, E. (2009). Gender, level of participation, and type of sport: Differences in achievement goal orientation and attributional style. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 12(4), 508–512. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2008.01.002>
- Hanton, S., Fletcher, D., & Coughlan, G. (2005). Stress in elite sport performers: A comparative study of competitive and organizational stressors. *Journal of Sports Sciences*, 23(10), 1129–1141. <https://doi.org/10.1080/02640410500131480>

- Hanton, S., Neil, R., & Mellalieu, S. D. (2008). Recent developments in competitive anxiety direction and competition stress research. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(1), 45–57. <https://doi.org/10.1080/17509840701827445>
- Hays, K., Thomas, O., Maynard, I., & Bawden, M. (2009). The role of confidence in world-class sport performance. *Journal of Sports Sciences*, 27(11), 1185–1199.
- Hochii, Y., Mizunoo, M., Nakayama, T., Kanneko, I., & Kitamura, K. (2012). Relationship between collective efficacy and contextual performance among university athletes in Japan. *Work*, 41(Suppl 1), 5759–5761.
- Hodges, L., & Carron, A. V. (1992). Collective efficacy and group performance. *International Journal of Sport Psychology*, 23(1), 48–59.
- Hosseini Keshtan, M., Ramzaninezhad, R., Shafiee, S., & Mohamad Panahi, P. (2010). The relationship between collective efficacy and coaching behaviors in professional volleyball league of Iran clubs. *World Journal of Sport Sciences*, 3(1), 01–06.
- Jones, G., & Hanton, S. (2001). Pre-competitive feeling states and directional anxiety interpretations. *Journal of Sports Sciences*, 19(6), 385–395.
- Karabulut, A. (2024). Spor lisesi öğrencilerinin imgeleme becerileri ile özgüven düzeylerinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. Adıyaman.
- Kaya, B. (2015). Görsel sanatlar dersinin öğrencilere özgüven kazandırmada etkisi [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İş Öğretmenliği Anabilim Dalı]. Ankara.
- Kocaarslan, B. (2009). Genel müzik eğitimi alan ilköğretim öğrencilerinin müzik dersine ilişkin tutum, müzikal özgüven ve motivasyon düzeylerinin karşılaştırılması [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. İstanbul.
- Koç, S., & Gün, N. (2007). Özsaygı: Öncelikler listende kaçınıcı sıradasın? (3. baskı). Kuraldışı Yayıncılık.
- Kozub, S. A., & McDonnell, J. F. (2000). Exploring the relationship between cohesion and collective efficacy in rugby teams. *Journal of Sport Behavior*, 23(2), 120–129.
- Kugl, P. S., & Diğerleri. (1983). Level and stability of self-esteem in relation to academic behavior of second graders. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 201–207.
- Lindsley, D. H., Brass, D. J., ve Thomas, J. B. (1995). Efficacy-performance spirals: A multilevel perspective. *Academy of Management Review*, 20(3), 645–678.
- Loughead, T. M., Hardy, J., & Eys, M. A. (2006). The nature of athlete leadership. *Journal of Sport Behavior*, 29(2), 142–158.

- Maddux, J. E. (1995). Self-efficacy theory: An introduction. In J. E. Maddux (Ed.), *Self-efficacy, adaptation, and adjustment: Theory, research, and application* (ss. 3–33). New York: Springer.
- Mallett, C. J., & Coulter, T. J. (2016). The anatomy of a successful Olympic coach: Actor, agent, and author. *International Sport Coaching Journal*, 3(2), 113–127.
- Martens, R. (2012). *Successful coaching* (4th ed.). Human Kinetics.
- Moritz, S. E., Feltz, D. L., Fährbach, K. R., & Mack, D. E. (2000). The relation of self-efficacy measures to sport performance: A meta-analytic review. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71(3), 280–294.
- Munroe-Chandler, K. J., & Hall, C. R. (2005). Enhancing the collective efficacy of a soccer team through motivational general-mastery imagery. *Imagination, Cognition and Personality*, 24(1), 51–67. <https://doi.org/10.2190/IC.24.1.d>
- Myers, N. D., & Feltz, D. L. (2007). From self-efficacy to collective efficacy in sport. In G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.), *Handbook of sport psychology* (3rd ed., pp. 799–819). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Myers, N. D., Feltz, D. L., & Short, S. E. (2004). Collective efficacy and team performance: A longitudinal study of collegiate football teams. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 8(2), 126–138. <https://doi.org/10.1037/1089-2699.8.2.126>
- Öncü, E., Feltz, D. L., Lirgg, C. D., & Gürbüz, B. (2018). The examination of the psychometric properties of the Turkish Collective Efficacy Questionnaire for Sports. *Acta Gymnica*, 48(1), 27–35. <https://doi.org/10.5507/ag.2018.003>
- Özbey, Ç. (2004). Çocuk sorunlarına yapıcı çözümler. İnkılap Kitabevi.
- Pain, M. A., Harwood, C., & Anderson, R. (2011). Pre-competition imagery and music: The impact on flow and performance in competitive soccer. *The Sport Psychologist*, 25(2), 212–232. <https://doi.org/10.1123/tsp.25.2.212>
- Ramzaninezhad, R., Keshtan, M. H., Shahamat, M. D., & Kordshooli, S. S. (2009). The relationship between collective efficacy, group cohesion and team performance in professional volleyball teams. *Brazilian Journal of Biomotricity*, 3(1), 31–39.
- Rees, T., & Hardy, L. (2000). An investigation of the social support experiences of high-level sports performers. *The Sport Psychologist*, 14(4), 327–347.
- Sağlam Acar, E. (2022). Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin sosyal becerileri, dikkat ve özgüven düzeylerinin araştırılması (Van ili örneği) [Yüksek lisans tezi, Van Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. Van.
- Salles, W. N., Soares, A. L. A., Collet, C., Milan, F. J., Palheta, C. E., Mendes, F. G., Kós, L. D. E., Nascimento, J. V., & Carvalho, H. M. (2019). Influence of age and maturation on perceived collective efficacy in youth basketball players. *Cuadernos de Psicología del Deporte*, 19(1), 275–282.

- Sampaio, J., McGarry, T., Calleja-González, J., Saiz, S. J., Ibáñez, S. J., & Gómez, M. A. (2015). Exploring game performance in the National Basketball Association using player tracking data. *PLOS ONE*, 10(7), e0132894.
- Sharma, M., & Sayal, V. (2025). Synergy in sports teams: Uncovering gender differences in psychological safety, ego resilience and collective efficacy. *International Journal of Indian Psychology*, 13(1), 2204–2215.
- Short, S. E., Sullivan, P. J., & Feltz, D. L. (2017). The effect of team size, type of sport, time of season, and gender on collective efficacy beliefs in sport. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 39(1), 1–12.
- Soner, O. (2000). Aile uyumu, öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(12), 249–260.
- Stojanović, E., Stojiljković, N., Scanlan, A. T., Dalbo, V. J., & Milanović, Z. (2018). The activity demands and physiological responses encountered during basketball match-play: A systematic review. *Sports Medicine*, 48(1), 111–135.
- Swann, C., Moran, A., & Piggott, D. (2015). Defining elite athletes: Issues in the study of expert performance in sport psychology. *Psychology of Sport and Exercise*, 16, 3–14.
- Şahin, A. (2015). Engellilerde sosyal gelişim yetersizlikleri: Sosyalleşme sürecinde sporun faydaları. *Engelli Spor Araştırmaları Dergisi*.
- Şenel, E., Yıldız, M., Görgülü, R., & Adiloğulları, İ. (2023). Observational Collective Efficacy Scale for Sport (OCESS): Validity and Reliability Study of the Turkish Form. *Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 28(1), 55-62.
- Totterdell, P. (2000). Catching moods and hitting runs: Mood linkage and subjective performance in professional sport teams. *Journal of Applied Psychology*, 85(6), 848–859.
- Vealey, R. S. (1986). Conceptualization of sport-confidence and competitive orientation: Preliminary investigation and instrument development. *Journal of Sport Psychology*, 8(3), 221–246.
- Vealey, R. S. (2001). Understanding and enhancing self-confidence in athletes. In R. N. Singer, H. A. Hausenblas, & C. M. Janelle (Eds.), *Handbook of sport psychology* (pp. 550–565). Wiley.
- Vealey, R. S. (2005). *Coaching for the inner edge*. Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
- Vealey, R. S., & Chase, M. A. (2008). Self-confidence in sport: Conceptual and research advances. In T. S. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology* (3rd ed., pp. 65–97). Human Kinetics.

- Vealey, R. S., & Greenleaf, C. A. (2010). Seeing is believing: Understanding and using imagery in sport. In J. M. Williams (Ed.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance* (6th ed., pp. 267–299). McGraw-Hill.
- Wang, X., & Straub, D. (2012). Collective efficacy in virtual groups. *Information Systems Research*, 23(3-part-1), 787–808. <https://doi.org/10.1287/isre.1110.0374>
- Weinberg, R. S., & Gould, D. (2019). *Foundations of sport and exercise psychology* (7th ed.). Human Kinetics.
- Williams, A. M., & Ford, P. R. (2008). Expertise and expert performance in sport. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(1), 4–18. <https://doi.org/10.1080/17509840701836867>
- Woodman, T., & Hardy, L. (2003). The relative impact of cognitive anxiety and self-confidence upon sport performance: A meta-analysis. *Journal of Sports Sciences*, 21(6), 443–457.
- Yukelson, D. (1997). Principles of effective team building interventions in sport: A direct services approach at Penn State University. *Journal of Applied Sport Psychology*, 9(1), 73–96. <https://doi.org/10.1080/10413209708415386>
- Zaccaro, S. J., Blair, V., Peterson, C., & Zazanis, M. (1995). Collective efficacy. In J. E. Maddux (Ed.), *Self-efficacy, adaptation, and adjustment: Theory, research, and application* (ss. 305–328). New York: Plenum Press.
- Zumeta, L. N., Oriol, X., Telletxea, S., Amutio, A., & Basabe, N. (2015). Collective efficacy in sports and physical activities: Perceived emotional synchrony and shared flow. *Frontiers in Psychology*, 6, 1960.
- Zumeta, L. N., Oriol, X., Telletxea, S., Amutio, A., & Basabe, N. (2016). Collective efficacy in sports and physical activities: Perceived emotional synchrony and shared flow. *Frontiers in Psychology*, 6, 1960. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01960>

Sporda Gözlemsel Kolektif Yeterlik Ölçeği

Değerli sporcu

Önünüzdeki oynayacağınız müsabakayı düşünerek, aşağıdaki durumlara ilişkin takımınızın sahip olduğu yeteneğe (kapasiteye) olan inancınızı 1 (Kesinlikle katılmıyorum) ile 7 (Kesinlikle katılıyorum) arasında değerlendiriniz.

1. Önemli bir noktaya değinirken coşkuyla tepki verme	1	2	3	4	5	6	7
2. Takımınızda, bu maçı kazanacağımıza ve bunu sahaya yansıtacağımıza inanan lider figürlerine sahip olma	1	2	3	4	5	6	7
3. Hem oyunda hem de yedek kulübesinden takımı coşkuyla teşvik edecek oyunculara sahip olma	1	2	3	4	5	6	7
4. Oyun esnasında birbirini cesaretlendirme	1	2	3	4	5	6	7
5. Oyun esnasında oldukça taktiksel bir şekilde iletişim kurma	1	2	3	4	5	6	7

ETİK KURUL ONAYI

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRLÜĞÜ

PROTOKOL NO: 2024/274

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Sporda Gözlemsel Kolektif Yeterlik : Elit Basketbol Oyuncuları Üzerine Bir Araştırma
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1-Bilimsel Araştırma 2-Nicel Araştırma
ARAŞTIRMACILAR	1-Sorumlu Araştırmacı : Hatice AKTAŞ 2-Yardımcı Araştırmacı : Doç. Dr. Yavuz ÖNTÜRK
ETİK KURUL TÜRÜ	SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
KARAR	Etik Onay Verilmesine Karar Verildi.

TARİH
27.11.2024

Prof. Dr. İsa KARAMAN
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRÜ

ÖZGEÇMİŞ

İlköğretimini ve lise eğitimini Antalya’da tamamladı. Lisans eğitimini Akdeniz Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde 2021 yılında tamamladı. Yalova ilinde Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde cimnastik antrenörlüğü yapmaktadır.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Bozat, H.S., Aktaş, H., Üçok, M.K., Arın, E. (2025) Sporcuların Kolektif Yeterlik Düzeylerinin Farklı Değişkenler ile İlişkisinin İncelenmesi. 12. Uluslararası Artemis Bilimsel Araştırmalar Kongresi. Romanya.

